

Potovanje po okrajnah nebá.

Dan za dnevom se nam na nebu in na zemlji označuje veličanstvo božjega stvarjenja. Leto za letom se nezapopadljivo oživlja narava, in rodi nam in živalim telesno hrano; — ali še imenitniši vzitek v spoznanje neskončne popolnomasti božje nam podaja pogled z zvezdami okinčanega neba.

Grozna tihota, kakor da bi vse spalo, zakriva naše kraje čez zimo; le v vodotocih niso zastale vode; smerka ni še osahnila, vedno deviška obleka jo krije; včasih se dvignejo tudi viharji, burja piše, nanaša zasipe, spod globokega snega si zverina živeža išče, nad glavo pa ji pokajo in lomijo se veje opadenega drevja; tudi vranovi se za lesom včasih zaderó; debele, černe megle se potegujejo čez dolino, sneg gré kakor da bi plašarje tergal ter nas skriven glas budí in opominja, da ne spé še vse naravne moči. Vendar se nam zdí, da vse počiva, pod sneženim krilom; mislimo, da spi blagodarna zemlja.

Te misli bi pa nam pošle, ko bi se v tropiške kraje ustopili, kamor so bežale ptice pred mrazom; ko bi se približali gorečim goram, iz katerih se vedno dim poganja ali pa plamen kviško šviga. Ti pogledi nam spričujejo, da so na zemlji in v zemlji vedne moči, ki nimajo nobenega postanka. Ne le na zemlji ne počivajo stvarjene moči, tudi tamkaj na višnjem nebu se pozimi shajajo kardela krasnih zvezd, ki jih poletí ni viditi; tam se versté svetovi truma za trumo, ki jih nevidne moči po odločenih potih vodijo. — Ozrite se na nebo, tje, kjer so se vam o božičnih praznikih najlepší lučice prizigale, ali ne zapazite spremenjenja, kam je vam ušla Jakobova palica, kam so se druge kardela podile, od kod so pa te prišle, ki jih zdaj ogledujete? Spreminja se nam pred očmi vse kar vidimo na zemlji; spreminjajo se z njo vred čede belih lučic na nebu. Ali ne zapazite, da, ko poletje h koncu hití, druge in druge zvezdne kardela ponoči na nebu svetijo? Tudi te bodo ušle, ko bo jesen prišla; ko bo zemlja svoje obličje spremenila, ga bo tudi nebo spremenilo do malega, kar vedno na svojem prostoru ostane.

Tako se versté letni časi in z njimi se versté kardela za kardeli na nebu in sicer zmiraj natanko v tistem redu hodi eno za drugim. Ali ste se že kedaj popraševali, kaj da se nam v teh prikazih oznanuje? ali ste že kterikrat mislili, da je nevidna vsegamogočnost zemljo tako z zvezdami sklenila, da, kakor se na nji letni časi versté, se tamkej kardela za kardeli čedijo? Kakošne pač morajo biti prečudne nezapopadljive zveze med zvezdami pa našo zemljo?

Prepričan, da je med priprostim ljudstvom tolikanj krivih in nemarnih vraž, ki se jih ne morejo iznebiti, previdim kako potrebno bi bilo kaj prav zapopadljivega svojim rojakom povedati od zvezdoznanstva, to je, ktere prečudne zveze so med zvezdami pa našo zemljo, kaj so prikazni na nebu in kaj je neskončnost stvarjenja. Vem pa tudi, da je še veliko ljudi na tako nizki stopnji omike, da se jim mora zvezdoznanstvo še le prikupiti, da ga ne bodo zaničevali in da bi se veliko družega še pred mogli naučiti, preden bi pravi prid in važnost te velike učenosti prevdariti zamogli. Ali to, hvala Bogu, ne zadržava vsih ljudi, ker jih je dandanašnji že veliko saj toliko omikanih, da lahko previdijo potrebo učenosti, ki nam razkazuje neskončno modrost božjega stvarjenja. Učenost in véra ste si enake v prizadevanju ter nas od posvetnega in umerjočega k nebeškim in neumerjočim povzdiguje. (Dalje sledí.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

Ker sem sprožil to reč v „slov. Bčeli“ l. 1853, in ker pravijo tudi „Novice“, da ta pravda ni neimenitna za slovenščino, zato naj se oglasim še enkrat; zakaj menda se tudi ne umemo do dobrega. — „Terpežni“ in „ponavljavni“ glagoli — oboji so nedoveršivni, ali kakor jim pravijo slovnicearji ruski morda pametneje — „dējateljni“, zato ker nam pravijo, da se djanje (dejanje) godi ali verši.

Prav — tedaj tudi prav po mojem pišejo in govoré bratje naši na jugu: „Oester. Corr.“ piše, — „Novicam“ pišu iz Beča itd.; saj je pisati glag. nedoverš. Ako bi govorili: „Novice“ obznane ali jave (namesto: obznanjuju ali javljaju) — to pa ne bi bilo prav. Tako res tudi ne govoré in ne pišejo. — Vém, da ne prištevajo „Novice“ *) glagola „pisati“ doveršivnim kakor naznaniti; obhaja me toraj misel, da menijo one, in ž njimi vred bojé še več drugih častitljivih bravcov, da hočemo imeti zdaj za določni naklon (pravega) sedanjega časa namesto doveršivnih same ponavljavne glagole (ki spadajo pa tudi k nedoveršivnim). Tako sodijo „Novice“ nemara zlasti po glagolih „zahvalujem“, „naznanujem“, „pošiljam“, „priporočam“ ali „priporočujem“ itd., ki jih priporočamo za pravi sed. čas namesto doveršivnih. Treba bo tedaj, da se pomenimo do dobrega od rabe glagolov doveršivnih in nedoveršivnih, naj poprej bistvo ponavljavnih razložiti.

Res, da imenujejo slovnice naše posebno glagole s končnico „-ujem, -ovati“ ali „-avam, -ávati“ ponavljavne, res, — da so slovnicearji déte kerstili tako; ali to ime nam ne kaže vseh lastnost njegovih. Noben Slovenec si ne misli večkratnega ali ponavljanege djanja, ampak enkratno (ravno terpeče), če pravim: „ravno zdaj se mu zahvaljuje; ravno pošilja sosed sinu nóvo sukno v Ljubljano; ravno zdaj se Martin na dolžno pismo za pričo podpisuje; ravno zdaj sin očeta vezuje“ ...; če pa pravim: „sin se očetu zahvaljuje za dobrote, ki jih od njega prejmlje; sosed pošilja sinu hrano iz domi (dóma); Martin se sam podpisuje, sin očeta lepo vezuje (o godu, godovnu)“ ...; v teh izgledih si misliš djanje po okoliščinah ali večkratno, ki se godí po navadi, to je, ki se ponavlja ali pa le enkratno, ravno terpeče (ako kažejo namreč okoliščine, da je djanje le enkratno, postavim, če imamo v mislih le eno dolžno pismo, ki ga je pisar ravno kar napisal, pa kdo pravi: Martin se sam (za pričo) podpisuje, zato ker zna pisati). — Ti in mnogi drugi izgledi nam kažejo očitno, da nam pripovedujejo tako imenovani glagoli ponavljavni razun večkratnega tudi enkratno (terpeče) djanje. Preterdo se deržé tedaj nekteri pridevka njihovega „ponavljavni“. Malo malo imamo pravih, to je, zgoli ponavljavnih glagolov. Toliko da ne, vsi ponavlj. gl. naši nam pravijo razun ponavljanege tudi terpeče (neponavljano) djanje. Toraj bi se jim pristojalo morda bolj ime: glagoli ter-

*) Častiti gosp. pisatelj menda zapopada pod „Novicami“ mnogotere gospode, ki so pisali o glagolih doveršivnih in nedoveršivnih, ker „Novice“ kot „totum pro parte“ o tem še nikjer in nikoli niso izgovorile svojega mnenja. Nepristranske so odpirale svoje liste različnim mislim, „contra“ in „pro“, in ker želimo, da bi po ti pravdi doseгла slovenščina tudi gotov vspeh, bomo radi natisniti dali celi ta spis, čeravno je dosta obilen, ker z veliko izgledi skuša dokazati pravo. Naj bi se taki in enaki slovstvinci pretresi nikomur ne dozdevali prazne reči, ker častitljiva čista, neponemčena slovenščina njezik, kteri, kakor nekteri protivniki abotno mislijo, se dá le spotoma naučiti! Vred.

pežno-ponavljavni, kot samó „ponavljavni“, ki motijo s tem imenom marsikoga.

Kakšni so pa pravi ponavl. glagoli? Pravi ponavljavni glagoli so tisti, ki nam oznanjujejo djanje ponavljano ne gledé na sedanost njegovo, — ali z drugimi besedami: kateri nam pravijo spleh, da se djanje ponavlja, pa ni, da bi se moralo ponavljati ali goditi ravno ondaj, kedar govorimo od njega. Nemec pritikuje ondaj rad svoj „pflegen“. Taki bi bili ti-le: spávati, pisávati, delávati, križevati itd., kakor govoré Čehi, namesto: večkrat spati, pisati, delati, križati itd., to je, zu schreiben, zu schlafen ... pflegen. Ali takih glagolov pogrešam močno v mili slovenščini *).

Malo da ne z vsemi svojimi ponavljavci odgovarjamo, kakor sem že povedal, tudi na vprašanje: kaj delaš ravo zdaj? Tedaj niso pravi ponavljavci. Glagoli naši „sramujem se, vezujem, vlačim“ itd., bi bili pravi ponavljavci iz glag. terpežnih: „sramim se, vežem, vlečem; ker smo pa pozabili terpežni glagol sramim se, zato moramo rabiti zdaj ponavljavnega za terpežno in za ponavljano djanje. „Vezovati“ iz „vezati“ nam ne pomeni „večkrat vezati“, ampak drugačno djanje, kakor že vemo, ne le večkratno, ampak tudi terpežno enkratno. Vlačiti, nositi, voziti so posebno v pomenu „herum“ (gehen, schleppen, tragen, führen) tudi terpežni; tedaj tudi ne pravi ponavljavci; vlačiti ima še poseben pomen terpežnega enkratnega djanja: vlačiti z brano. Kaj to delaš? Vlačim. V izreku „v šolo hoditi“ (die Schule besuchen, d. i. in die Schule zu gehen pflegen) je glag. „hoditi“ pravi ponavl. glag., tako tudi v izgledu: „po tem potu hodimo (pflegen wir zu gehen) v cerkev“; ni pa ponavljaven, ampak terpežen s posebno pomembo nemškega „herum“, če kliče mati sinka, ki se poteplje: „kod hodiš (wo gehst du herum)? ali ne greš domu?“

Eno poglavitno djanje se godí včasih z nekako posebnostjo; postavim, včasih piše človek iz glave, včasih mora pisati iz drugega spisa ravno tiste besede, ki so ondí: describere, abschreiben; včasih pa le svoje ime pod kak spis: sub-scribere, unterschreiben itd. Take posebne spremembe v poglavitnem djanju oznanjujejo po tem takem v latinščini, v nemščini itd. predlogi. Taka je od nekdanj tudi v slovenščini: pre-pišem, pod-pišem, iz-pišem itd. Ali, ker je právil tak nedoveršiven glagol, ako so mu pristavili predlog, le doveršeno djanje, pa je vendar treba tudi od djanja, nekoliko spremenjenega, kedar se ravno godí, nedoveršivo ali terpežno govoriti, da ve vsak, da se djanje godí, da ter pí ravno zdaj; zato so dajali nekdanji

*) Naj več glag. ponavljavnih imajo Čehi. Kako imenitni so gl. ponavl. za razločno govorjenje, to nam kažejo sledeči izgledi: „Kralj Matjaš spi (česki tudi: spí) že nad 300 let. Brat moj spi (česki spáva) pri meni že 20 let.“ — Drugi Jugoslovani imajo sicer tudi gl. „spavati“, ali pozabili so terpežnega „spati“; zato jim je „spavati“ kakor nam „spati“ terpežen in ponavl. Ravno tako loči Čeh natanko „píjem“ od „pívam“ (celó pívavam, sehr oft zu trinken pflegen. ne pomenja ravno tistega, kar nam „popívam“, ki na pijanstvo spominja); — tako ločijo tudi dobro „delam“ od „delávam“ itd. Poslovenite sledeča stavka najprej z glagoli slovenskimi, potem pa z znanimi českimi; prepričali se bodete, kolik razloček: Er pflegt auf diesem Bette zu schlafen, aber jetzt schläft er nicht. Er pflegt in dem Zimmer darneben zu arbeiten, aber eben jetzt arbeitet er nicht darin. Vsako narečje slovansko ima svojo prednost; mi imamo dvojniki (dual), drugi pa kaj drugega. Ne smemo misliti, da zato, ker smo ohranili dvojniki starosl. je pri nas vse bolje kot drugot. Drugi Slovani ne morejo pozabljenega dvojnika več vpeljati; mi pa imamo še oboje glagole, le rabimo jih včasih krivo. S tem pa tudi nisem hotel reči, da frequentativa česke berž vpelimo v slovenščino. Po velevanju ali po izmišljenih pravilih se ni izkrojil še noben jezik. Le pravim, kako je pri nas, kako pri drugih. Pis.

Slovenci takim glagolom doveršivnim, druge — polnoglasnejše (ne vselej dalje) oblike pa so bili (s pomembo posebnega djanja po predlogu vred) spet terpežno-nedoveršivni; p. tresem (trp. nedov.), raztresem (dov.), raztrésam (spet terpežno — nedoverš. s posebno pomembo: „raz-“); zdravim (trp. ned.), pozdravim (dov.), pozdravljam (spet trp. ned.); ročim (trp. ned.), poročim (dov.), poročam (spet trp. ned.); leteti (trp. ned.), odleteti (dov.), odletati (spet trp. ned.), pa s posebno pomembo po predlogu; zakaj vsak vidi menda, da glagol „raztresam“ ni izpeljan naravnost iz glag. nedov. „tresem“, ampak iz „raztresem“, ta pa iz tresem. Glag. „raztresam“ ni tedaj ponavljaven od „tresem“, ampak terpežen od doveršivnega glag. „raztresem“. Taka je tudi z drugimi enakimi. Vsak vidi menda tudi, da „tresem“, pa raztresam ni eno, da si nam pravita oba glagola sedanje djanje. Oblika „-ávam“ ali „-ujem“ je pa pre-narejala take s posebnim pomenom terpežno-nedoverš. glagole v ponavljavne: raztresujem, pozdravljujem, poročujem, odletujem, zu verschütten, zu grüssen ... pflegen *). Toda pozabili smo pri nekterih glagolih terpežno, pri nekterih pa ponavljavno obliko; zato mora zdaj ena opravljati dvoje službo. Tako nekterim Slovencom klicar še „oznanja“, nekterim pa le „oznanuje“, zdaj se le pozdravljamo, nikoli se ne pozdravljujemo, nekteri se nikoli ne priporočajo, zmirom se le priporočujejo; nikoli ne vzdigajo, vedno le vzdigujejo; noben Slovenec se ne srami, vsak se, kakor že vemo, le sramuje, — kedar ga je sram, če ga je tudi le enkrat.

S tem sem menda dopovedal vsakemu, da nam pravijo naši glagoli ponavljavni razun večkratnega v pravem sed. č. tudi enkratno djanje.

(Dalje sledí.)

Novičar iz mnogih krajev.

Nova postava za rudarstvo je 1. dan t. m. zadobila veljavo; ravno ta dan so bile tudi izdane marke za kolek (štempelj) namest dozdej navadnega kolkovanega papirja; vendar je še zmiraj ta papir veljaven, in dokler ga je kaj, se bo dobival še zmiraj v prodajavnicah, ki pa nimajo pravice za papir ne vinarja več tirjati, kakor toliko, kolikor kolek znese. — Ker je c. k. ministerstvo nauka zvedilo, da je v 3 letih 14 šolskih pomočnikov šolstvo zapustilo in v druge službe stopilo, je omenjeno ministerstvo v nekem razpisu izgovorilo, da sicer take odstopne zvediti je žalostno, da pa se smé pričakovati zmiraj več ljudskih učiteljev, če si bojo učitelji, kateheti in duhovni prizadevali, več fantov, ki so bistro

*) Česki: letěti (trp. ned.); létati (ponavl.); — přiletěti (dovrš.); přilétati (trp. nedov.); přiletovati (ponavl.) Mi govorimo že „priletujejo“ za: „prilétajo“ in za „priletujejo“. Vendar pravimo: terske „odlétajo“ (trp. nedov.) iz „odletěti“, (ne iz „létati“ naravnost, drugači bi moral biti ta glagol (odlétati) doveršiven. Ptice so polétale —ščamo izletele“, tukaj je pa bil „po-“ pritaknjen naravnost glagolu „letati“; zato je „polétati“ kakor „pre-letati“ tudi glag. doverš. Tukaj moram nekako posebnost naše slovenščine v misel vzeti. Drugim Jugoslovanom so glag.: donosim, iznosim, dolazim nedoverš. (terpežno) na ravnost iz doverš.: donesem, iznesem, dolezem. Tako je tudi v starosl.: „prihodit“ nedovrš., iz doverš.: pri-iti (pri-idem, pridem). Tako tudi Poljaku „pryhodzi“, Čehu „přichazij“, Rusu „proishodit“ (Jan. 3. 7. (8.) nedovrš. To staro šego smo Slovenci pozabili. Mi izpeljujemo iznositi, izhoditi na ravnost iz „nositi“, „hoditi“; zato sta nam ta glagola doverš.; namesto jugosl. in starosl. „iznositi“, „izhoditi“, „prihodit“ pravimo: iznašati, izhajati, prihajati, kar je pa že bolj ponavljavno. Oblika dov. „plátiti“ pozabivši, rabimo mi „pláčati“ za gl. doverš.; drugim Jugosl. je „pláčati“ nedov. Pis.

reč preveč njih kri, ter uzrokuje tako mnogo bolezin. Bolje kosilice ali zajterk za mlade pa tudi stare ljudi se takole napravi: vzame se rujave skorje dobro spečenega kruha, pa se zriba na ribežu. Ta krušni prah naj se v vodi nekoliko minut kuha, potem prilije se mu sladkega mleka in dodá se malo sladkorja (cukra). J. Š.

Potovanje po okrajnah nebá.

(Dalje.)

„Koliko težavnega učenja bo vendar nam treba, bote rekli, če hočemo božje dela prav spoznavati!“

Ne bom vam matematično dokazoval Kopernikovega spoznanja. Kaj bi vam pač treba bilo velike učenosti, ktera tû ne velja toliko kakor veselje do spoznanja znajdb in stokrat dokazanih skušnj, ki so jih učeni moŕže v toliko stoletih od stvarjenih svetov si pridobili.

„Kmalí bomo tvojega prerokovanja siti, — že si Kopernika omenil, očeta dandanašnjih zvezdogledov, ki vsi v en rog trobijo, da se naša zemlja z drugimi svetovi vred krog solnca suče.“

Al nisem uganil, da hitro se bote vsi oglasili, kakor hitro se prederzнем starih vraŕ se dotakniti! Da se solnce z zvezdami vred ne obrača krog mirno stoječe zemlje, ampak da ravno temu nasproti zemlja z zvezdami vred se krog solnca vertí, v tem so vsi zvezdogledi enih misel in si svestí, da je gotovo.“

„Tega ti ne bomo verjeli. Zvezdogledi so se že tako pogovorili, da nam resnice ne razodenejo.“

Pač bi bilo vendar to čudno, da bi toliko tisuč moŕ mnogoverstnih narodov v svoji laŕi edini ostali in nam čisto resnico tajili? Tega vendar ni verjeti, da bi ne bilo v preteklih dveh sto letih nobenega pravičnega moŕa med zvezdogledi bilo, — da bi ne bilo nobenega po lesketelih cekinih mikalo, ki mu bi jih bili polne arŕzate nasuli, če bi bil laŕ izdal.

„Kdo to pravi, da bi jih ne bilo manjkalo, ki so roke po zlatih stegovali?“

Se vé da, — pa koso se opekli, so jih rajši umaknili. Ako se je kdo prederznil zmolkniti, da Kopernik nima prav, so ga koj zvezdoznanci zavernili; reveŕ je samega sebe v sramoto pripravil, ker ni vedil družega kot stare kvante v svoje opravičenje odgovarjati.

„Bodi tiho!“ porečejo drugi, ki se bolj učene mislijo, „ne sili nas našim novincem kaj več verjeti kakor sivemu starčiku Tiho Brahe-tu, ki si je svojo učenost na prostornem obnebu pri nebeških zvezdah pridobil, pa je svoje žive dni terdil, da svet mirno stoji.“

Odtekli so časi tamote in prišli so dnevi spregledanja, ko si je človek orodje napravil, da ŕ njim bolj natančno pregledujemo nebo in na nebu vidimo stvari, ki jih Tiho Brahe nikoli pred oči ni dobil.

„To bo zopet kakošna zvijača Kopernikove derhali; kaj Tiho Brahe ni bil tako moder, da bi bil orodje, ki ga misliš, v roke vzel in nebo ogledaval?“

Vzel bi ga bil, pa je umerl leta 1601; daljnogled (Teleskop) pa so ene leta pozneje znajdli. Leta 1609 so pervikrat ŕ njim nebeške zvezde pregledovali, in oznanilo stvari, ki so jih najdli, je še le leta 1610 na svitlo prišlo.

„Kdo vé, če ni Tiho Brahe sam že popred kakega daljnogleda znajdel, od ktereга pa nam ni nič izročiti hotel.“

Ali bi bil molčal od prečudnih stvari, ki bi jih bil ŕ njim ogledal?

„Kaj ste pa novinci takega na nebesu vidili, kar Tiho Brahe ni vidil?“

Poslušajte! (Dalje sledí)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

To se mi je zdelo potrebno, preden začnem govoriti od rabe glagolov doveršivnih.

Da se ne bi toŕžilo marljivim bravcom slediti me še dalje! zakaj tako na kratko kakor bi bil rad, ne morem te reči razložiti in stare navade s tremi besedicami podreti. Nadjam se, da bom izpričal to, kar sem terdil lani v „Bčeli“, zdaj do dobrega še z mnogimi drugimi, pa s pošteniimi, veljavnimi pričami; pokazati hočem pa tudi, zakaj se je izvergla, kar se tiče tega, nova slovenščina, in kaj nas moti (pa le pri nekterih glagolih, ne pri vseh)?

V „slov. Bč.“ sem terdil in izpričeval — ne le s staroslovenščino, ampak tudi z drugimi narečji slovan-skimi —, da je kriva naša raba glagolov doveršivnih „v določnem naklonu sed. č. na vprašanje: kaj delam? kaj delaš..? kaj se godi?“ (ali kakor veli gosp. C—e v „Novicah“ list. 71. in 72. z drugimi besedami ravno tisto na kratko, pa modro: „v določnem naklonu pravega sed. č.“) — Spisa v listih 68—69. in 75—76. „Novic“ hočeta pa s samo staroslovenščino ravno narobe izpričati, da je naša raba prava, una drugih Slovanov pa kriva. — Poslušajmo tedaj, kako je govorila častitljiva mati Staroslovenka; poslušajmo pa tudi — škodovalo ne bo — kako govoré hčerke in pastorkinje njene, da zvemo, ktera je precej pozabila, ktere pa dobro pomni, kako jim je govorila stara nepotujčena mati. Naslušajmo véno zlasti Slovenko oger-sko, ki ni ŕivela toliko med Nemci kot Slovenka kranjska, ŕtajarska, koroška itd.

Starim Slovencom je pripovedovala tista oblika glagolov doveršivnih, kteri pravimo mi „sedanji čas določn. naklona“, le prihodnji čas: naučit (naučil bo), padet (padel bo), sberet (zbral bo) — tedaj: pošljēt = poslal bo, pošljû = poslal bom *). — Tako stoji res tudi v Ostromiru „pošljû“, „pošljēt“ povsod, kodar koli je v izvirniku gerškem prihodnji čas (πέμψω, πέμψει, ich werde —, er wird senden), namreč: v Jan. 16. 17. in Jan. 14. 26. Ravno tako brem v starosl. sv. pismu Ostroŕkem in še v drugih treh, ki jih ima dvorna knjiŕnica dunajska: v Jan. 13. 20.; Jan. 25. 26.; Jan. 16. 7. in Jan. 14. 26. pošljû“ ich werde senden, „pošljēt“ (er wird senden)**).

Tako je tudi „otpuščû“ prihodn. čas (απολύσω, izpustil bom. Mat. 27. 17.) Pa poreče kdo, ki ima pred seboj gerški izvirik Theile-tov, Lachmannov, Fischendorfov ali ktereга drugeга novejšega: kako pa, da imata Ostrom. in Saz. Em. „pošljû“ (glag.

*) Miklos, „Formenl. d. altsl. spr.“ 1854, str. 170. Tako kaže nam pojdem še dan današnji vedno prihodnji čas. Kakor Staroslovencom, ravno tako pomenja doverš. glag. sed. č. v določn. naklonu vedno le prihodnji čas tudi Čehom, Rusom, Poljakom, Bolgarcom in Slovencom ogerskim. Da imamo tudi mi razun pojdem (šel bom) še veliko ostankov starosl. nezloženega prihodnjega časa, t. j., brez pomožnega glagola „bódem (bom)“, zlasti v pogojnem govoru (in bedingter Rede), to bomo vidili pozneje. Kako so napravljali Staroslovenci prihodnji čas še drugači, uči Mikl. „Forml.“ na im. m. Kakor „pojdem“, „porečem . . .“, tako nam je tudi „ostanem“ po starem prihodn. čas. Namesto: „jaz ostanem tukaj, smem reči vselej: jaz bom ostal tukaj. Prihodnji čas le glagolov nedoverš. skladajo drugi Slovani (razun Serbov) s pomožnim glag. „bódem“.

*) Gerški prihodnji čas je ponemčen na veliko mestih tudi tako: „ich will —“ (ich will, ich will nicht senden, verurtheilen itd.) Tudi Staroslovenci so rabili glag. „hotěti“ kakor mi „bódem“ za pomožni glagol prihodnjega časa; p.: hotět priiti (hočejo priti — prišli bodo, venient). Mikl. „Forml.“ st. 171, γ). Taka je še dan danes pri Serbii, tudi pri Angleŕih: koga ču poslati, „i send“ (Jan. 14. 26.) Na ve-

dovrš. namesto nedov.) v Mat. 10. 16., Mat. 11. 10. in Mark. 1. 2. (ne 1. 1.), da si je v Gerškem pravi sedanji čas (*ἀποστέλλω* ali pa *πέμπω*)? To je tako. — Po besedah Scholzovih (v predgovoru na str. IX. geršk. sv. pisma njegovega) se nahaja po različno dobrih izvirnikih gerških in na različnih mestih razun veliko drugih razlik tudi prihodnji čas (*ἀποστέλω*) namesto sedanjega (*ἀποστέλλω*) v enem izvirniku na tem, v drugem pa na drugem mestu. Tako ima „Cod. Cantabrig.“ iz XI. stoletja v Mat. 23. 34. *ἀποστέλω* nam.: *ἀποστέλλω*, kakor stoji po veliko drugih. (Išči v Scholzu v opombi k Mat. 23. 34.) — V Luk. 24. 49. se bere po besedah Scholzovih po različnih izvirnikih, zdaj: *ἀποστέλλω*, zdaj *ἀποστέλω*, zdaj *ἐξἀποστέλλω*, zdaj *ἐξἀποστέλω*, zdaj *πέμπω*. Tako različno so iz hebrejščine predstavljali in prepisovali Gerki. Toda se jim ni čuditi, če so modrovali. Na veliko mestih, posebno pa v Luk. 24. 49. se mi zdi prihodnji čas res veliko boljši od sedanjega. Ni pa tedaj čuda, da nahajamo tudi po različnih sv. pismih starosl. na tistem mestu zdaj glagol doverš., zdaj nedov. Očitno je po tem takem, da je bil tudi v izvorniku gerškem prihodnji čas povsod, kjer koli je napisal poslovenjevavec nekdanj „posljú“ ali „posljú“, — da pomenja toraj ta doverš. glag. z vsemi drugimi doverš. vred v staroslovenščini prihodnji čas, ne pa sedanjega. Kjerkoli je pa vidil predstavljavec staroslovenski *ἀποστέλλω* ali *πέμπω*, ondi je tudi poslovenil: „sljú“ (sljú) ali pa „posylajú“. Zato imajo v Mat. 23. 34. „sljú“ Ostrom. Saz. Em. in starosl. sv. p. 16. stoletja v dvorni knjižn. Glagol „sljú — slati“ ni namreč doverš., ampak nedovrš., kakor jugosl.: „šaljem — slati“ (dovrš.: pošaljem, poslati). Ravno tako ni doverš., ampak nedovrš. — glag. „predajú“ = jugosl. predajem (v Luk. 23. 46., in v psalmu 30. 6. ali 31. 6.) Doveršiven bi se glasil prav po naše: predam, toda tak bi pomenil: predal (izročil) bom, *παράδομαι*, kakor ima res v Luk. 23. 46. Theile v ps. 30. 6. (31. 6.) Jager, po Lachmannu in po več drugih je pa v Luk. 23. 46. pravi sedanji č. (*παράιδεμαι*); tedaj je nedoverš. glag. „predaju“ na tem mestu prav po misli slovanski, da ne rečem: po duhu slovanskem.

Kakor sta pa morala „sljú“ pa „predaju“ (češ da sta doverš.) poprej nasprotno misel nehotoma podpirati, ravno tako jo zdaj izpodbijata — poterujeta tedaj mojo. (Dalje sledi.)

Ozir po svetu.

— Kako se čerka postave na Angleškem spolnuje, naj sledeča dogodba kaže: Neki mož in žena sta živela v Plymouthu vedno v nepokoji; posebno žena je divjala nad možem neprenehoma. Želela je ga spraviti skoraj pod zemljo. Mož jo je krotil in krotil, pa vse je bilo zastonj; odgovori mu še poslednjič: „Le na tvojem grobu bom vesela skakala“. To je razžalilo moža tako silno, da zbolí, in ker njegova bolezen vedno huja prihaja, naročí v poslednji volji, da se ima njegovo truplo eno morsko miljo daleč od brega v morje vreči, da se njegova žena ne bo znašala na njegovem grobu. In res — poslednja volja moža se je spolnila natanko!

— Doktor zdravilstva, gosp. Oesterreicher, rojen v Peštu, je našel v Parizu mašino, s katero se mléko, naj bode z vodo ali s kako drugo stvarjo zme-

liko veliko mestih imajo tudi Trubar, Dalmatin in Jap. za prihodnji čas hočem (p.) poslati, p.: v Jan. 16. 7.; psalm 2. 8. hočem dati, dabo, *δώσω*, Kuzm.: dam. Kdor hoče še le dati, tisti ni še dal, tudi ni za terdno, ali že daje, tedaj se bo to še le zgodilo (ako se bo); zato se mora tako djanje za prihodnje šteti, latinski: futur. periphrast. To je treba pomniti! Pis.

šano, lahko spoznati dá. — Taka mašina bila bi pač današnje dni v vsih mestih kaj potrebna.

— Nogovice so najpervi nosili Babilonci in sicer le možki. V Evropi so se jih najpred Galičani na sedajnem Francoskem poprijeli, kar se je Rimljanom tako čudno zdelo, da so enemu oddelku Galov ime „Gallia braccata“ (Galia nogovičasta) dali. Od tod so se pozneje med druge evropske narode počasi razširile.

— Škotski ribči so nalovili letašnje leto 540 milijonov slanikov (arinkov).

— Najbogateja cerkev kristjanska celega sveta je glavna katoliška cerkev mesta Mexiko v Ameriki; nje premoženje znese nek osem sto milijonov gold.

Novičar iz austrijskih krajev.

Iz Siska 29. okt. * Ker je voda že od začetka tega mesca večja, se je pripeljalo več parobrodov, nekteri naloženi s cesarskim tobakom. Več ladij s koruzo in pšenico je medpotoma. Čeravno se zdaj še nič gotovega reči ne more, kakošna bo vprihodnje žitna kupčija, kadar bo došlo žito iz Valahije, kterege se veliko pričakuje, je vendar to gotovo, da bo več kupčije, kakor je je sedaj. Ceno pšenice maroške je danes po 7 fl. 30 do 36 kr., pančovanske 7 fl. 6 do 12 kr., koruze naj lepše 4 fl. 4 do 6 krajc. vagan. Kupčije je sedaj le toliko, kolikor se fruge za naš kraj potrebuje.

Od savinske doline 2. nov. Velika novo-celska grajšina (Neu-Cilli), od ktere se je preteklo leta mnogo govorilo, je prišla te dni v druge roke. Lani je hotla c. k. vlada to posestvo kupiti, da bi bila ondi vojaško hranilišče osnovala. Ponujalo se je za-njo posestniku L. H. 110.000 fl. — premalo mu je bilo to! V ponedeljk 30. oktobra bila je pa ta grajšina, ker je bila sila zadolžena, po prisiljeni sodnijni prodaji — za 40.100 fl. prodana. Kupil jo je knez Karol Salm iz Nemškega. J. Š.

Iz Predvora na Gorenskem. L—ž—n. Od več krajev se naznanjajo vesele vesti o šolskih zadevah. Čas je, da se tudi mi oglasimo, ker tudi mi nismo zadnji, tudi mi imamo šolo in to izverstno. Kaka prememba v enem letu! Čuditi se mora vsak človek, kteremu je znan poprejšni žalostni, bi rekel, milovanja vredni stan naše šole. Poprej je prisiljeno obiskovalo komej 20 do 35 učencov šolo; zdej se pa vse tare učencov, ki radovedni slušajo nauke iskrenega učenika. Ta iskreni, za srečo predvorske fare uneti učenik je Slovencem slavnoznaní gosp. kaplan Lavre Pintar. On razume v resnici besede Gospodove: „Dajte malim k meni priti“. Zato je pa tudi šola vsa polna pridnih otročičev, ki se razun kersanskega nauka, branja, pisanja, računstva in lepe in čedne obnaše v šoli in zunaj šole učé tudi toliko potrebne in koristne sadjoreje. — V ta namen je zagradil marljivi gospod lep vertec, v kterem se nahajajo jabelka, hruške, češplje, češnje, orehi in druge drevesca mnogoverstnih plemen. Vse je lepo v redu po gredah nasajeno, divjaki posebej, cepljeniki posebej. Vsih drevesec pa je več od 2000. Na ta vert hodijo otroci in tudi odrašeni gledat, kako se peške sadé, mlade drevesca ravnajo, divjaki cepijo in vse kar v vertnarstvo spada. Velike hvale vredna je ta naprava in dobro bi bilo, da bi se pri vsaki fari sadjoreja učila in tudi pridno drevje sadilo. Dokler bodo kmetje, ako jih kdo nagevarja sadonosno drevje saditi, se le s tim zgovarjali: „kdaj bo kaj — sej ne bom sadú doživel, za druge se pa ne bom vkvarjal“, ne bode naša dežela dosegla tistega dobička, ki ga drugod daruje sadjoreja pridnim gospodarjem. Vsak je dolžen za svoje mlajši skrbeti!

Otroci, ki imajo tacega učenika, kakor je gosp. Pintar, bodo gotovo drugači mislili in drugači delali. Bog nam še dolgo ohrani iskrenega, za blagor mladosti tako pridnega učenika!

ravno cesarju Teodozju postavljen, kateri je na tej poti Eugenija srečno premagal, in kateremu se tudi drugej napisi postavljeni nahajo z enakim pristavkom (Muratori thes. inscr.); „bono reipublicae nato“ je toliko kot: v blagor občinstva rojenemu. Stari zid pa se dobro za sežen visok pozná na oboji strani ceste; poderta cerkvice ga ima prav v podlogo, ki je ni bilo boljše iskati. Tak zid se pa še dalje sledí na oboji strani ceste po dolgem in širokem, tako da oklepa štirivoglat prostor, kakor od kacega gradú ali kastela. Od te ograje pa se vlečejo ostanjki zidú daleč v gojzd, na južno stran proti Pivki, in na severno proti Černemu verhu. (G. Anton Globočnik, ces. uradnik v Vipavi, kateri mi je od tega več povedal, ga je sam precej na dolgo zasledoval, dokler mu visoko in močno drevje poti ni zaperlo).

Vse take zapore in zabrambe italijanske zemlje niso obvarovale napadov barbarskih narodov, kateri so neprenehoma čez juliške planine v lepo deželo derli. V teh silovitih prehodih so bili tudi vsi zidovi in gradovi v teh hribih razrušeni, in sedanji čas germovje ali pa visoko drevje razvaline pokriva, tako, da je spomin na toliko nekdanjih močnih terdnjav skoraj zgubljen; le domači stanovavci teh hribov še pri prehajanju gojzdov na razvaline zadevajo, in se nad močnimi zidovi čudijo; pa od njih ne pripovedujejo dalje, razun ako jih kdo prav posebej za kaj tacega praša. Sicer se nekaj najde natančno zapisanega, kdaj da so te terdnjave začele v razvaline padati. Ko so kmali po smerti cesarja Teodozja v letu 400 zapadni Gotje s kraljem Alarikom nad Italijo planili, in so terdne soteske juliških planin prederli, takrat so se razrušeni stolpi (turni) in razdjani zidovi od ognja kadili (Muhar Röm. Noricum I. b. po pesniku Klaudianu de reb. gest.) Ko je kralj Teodorik z izhodnimi Goti v l. 490 nad Italijo mahal, je stare gradove že preslabe našel, ter si je novo terdnjavo postavil (Schoenleben Ann. str. 286.)

Hicinger.

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Res, da se nahaja tudi v staroslovenščini gl. doveršivnih za pravi sed. č.; toda malo malo, le kje in kje, kakor se vidi v vsaki pšenici tudi nekoliko zernic ljulike. Toda, kakor ni zato vsa pšenica ljulika, tako ne smemo nekoliko zmot jemati za pravilo*). Da so se pa res motili, posebno prestavlja, tudi pisavci staroslovenski, slovnice neučeni, to nam kažejo očitno tudi spominki brižinski, ki jih pa pri vsem tem jako čislamo, zato ker so naj stariši ostanki milega jezika prededov naših. Tako berem v I. „Tebě ... poručú me (namesto: sve) telo, in mû (n.: svojú) dušu, i moja (n.: svoja) slovesa“ .. in več drugih zmot. Če pomislim nadalje, da stoji v II. (v rokopisu) desetkrat *b* namesto *p*, ali pa narobe: (*bo tom, gosbod, izbovedati, briplizati* itd.); ondaj moram z drugimi vred tudi jaz soditi, da ni pisal ali vsaj prepisaval teh spominkov Slovenec, ampak tujec, naučivši se po slovenski. Ne vem tedaj, zakaj bi izpričala dva glagola iz teh 3 neizvirnih spiskov več od vseh drugih spisov staroslovenskih — izvirnih in neizvirnih. Vendar stoji v njih tudi prav po staro-slovenski glag. nedovrš. na več mestih, kodar bi moral biti po nasprotni misli gl. doveršiven; p.: v I. dvakrat: „tebě se mil tvorjû“ (tvorim = delam), ravno ondi: „ježe pomnjû ili ne pomnjû“. Marko bi rekel dan današnji na tem mestu: „storim“, —

*) Misel tudi gosp. dr. Miklosića, povedana na besede. Naj tedaj ne motijo nikogar kake 3 prikazni, v misel vzete v „Formel.“ str. 170.

dalje: „kterih grehov se (zdaj) spomnim ali ne spomnim“, namesto: „ktere pomnim (pametim) ali (kterih) ne pomnim (ne pametim) ali pa: katerih se spominjam ali ne spominjam“.

Verba docent, exempla trahunt. Kdor še ne verjame, naj bere tedaj sledeče izglede, ki sem jih napisal po nemški, zato ker sta poslovenjevala Trubar pa Dalmatin sv. pismo po nemškem; Japel s pomagavci vred se je pa ravnal do malega po Trubarju in po Dalm. Veliko je popravil, včasih pa tudi kaj popočil. Ali ne daj Bog, da bi sramotil s tem perve pisavce naše! Če so kaj popočili, pa so veliko tudi popravili. Zakaj ne bi popravljali tudi mi, kar je ostalo še nerodnega?

Premišljujmo zdaj sledeče izglede: Mark. 9. 24. (25.) Du stummer Geist, ich gebiete dir —. (Trub. Dalm. Japel: „zapovem“, Kuzm. (ogr. Slov.): „zapovedam“; bolg.: „povelávam“; srb. (Vuk): „zapovijedam“, česki: „přikazuji“, poljski: „rozkazuje“, ruski: „poveljevaju“, starosl. Ostrom.: „veljû“ (Jan. 15. 17. pa „zapovedajû“); Th. επιτάσσω *).

Rimlj. 16. 22.: — auch ich grüßte euch. (Tr. pa Dalm.: „službo spovem“ (!); Jap.: „pozdravim“ (!); Kuzm.: „pozdravljam“, bolg.: „pozdravláva“; srb.: „pozdravljam“; česk.: „pozdravuji“, p.: „pozdravjam“; rusk.: „privěstvuju“; starosl. sv. p. Ostrožko: „čelujû“; Th.: ἀσπάζομαι.)

Rimlj. 16. 1.: Ich empfehle euch auch Phöbe. (Tr. **) Dalm. „poročim“ (!) Jap.: „pèrporočym“ (!) Kuzm.: „poračam“; bolg.: „predavam“; srb.: „preporučujem“; česk.: „poroučím“; dovrš.: „poručím“; poljsk.: „zalecam“; rusk.: „poručaju“; starosl. sv. p. Ostrož.: „vručaju“; Th.: Συμβολίζω.)

Mat. 26. 63.: Ich beschwöre dich beim leb. Gott. (Tr. „zaklinam“, Dalm. „zaklinam“ ***); Jap.: „zarotim“ (!); Kuzm.: „primarjam“; bolg.: „zaklinám“; srb.: „zaklinjem“; česk.: „zaklinám“; poljsk.: „po-przyscęgám“; rusk.: „zaklinaju“; starosl. Ostrom.: „zaklinajû“; Th.: ἐξορκίζω.)

Luk. 23. 41. (razbojnik razbojniku na križu): — wir leiden verdienter Weise, denn unserer Verbrechen Strafe empfangen wir. (Tr. Dalm.: „prijemleva“; Jap.: „prejmeva“ (!); Kuzm.: „jemleva“; bolg.: „vosprijmame“; srb.: „primamo“; česk.: „běřemo“; poljsk.: „bërzemy“; rusk.: „prinjali“ (my) pretekli čas; starosl. Ostrom.: „sprijemljevě“ (dvobr.); Th.: ἀπολαμβάνομεν.)

Jan. 3. 7. (8.): der Wind weht, — aber du weißt nicht, woher er kommt. (Tr. D. J.: „pride“ (!), Kuzm.: „ide“; bolg.: „dohožda“; srb.: „dolazi“ (dojde ali dojde bi bilo doverš.); česk.: „přicházy“; poljsk.: „przychodzi“; rusk.: „proishodit“; starosl. Ostrom.: „prihodit“; Th.: ἐρχεται.)

Jan. 3. 11.: Wir bezeugen, was wir gesehen haben. (T. D. Jap.: „přičujemo“ (ne: popričamo); Kuz.: „svedočimo“; bolg.: „svidetelstvuvame“; srb.: „svjedočimo“; česk.: „svědčíme“; poljsk.: „świadczymy“; rusk.: „svidetelstvujem“; starosl. Ostrom.: „svěděteltstvujem“; Th.: μαρτυροῦμεν.)

*) Trubar v II. d. nov. test. (predg.): „postava, ki zapoveda djati (dējati) vse . . .“ in prepoveda, kar je krivo“ (krivega). Tako govore še tudi Beli Krajci. Nedoločni naklon ločijo Slovenci štaj. okoli Lutomera: „prepovem, prepovedati; — prepovedam, prepovedati“. Ponavl. gl.: „prepovedujem, zapovedujem, napovedujem“ nadomestujejo že tudi terpežne.

**) V prvem iztisu vseh evang. ima pa Trubar v Luk. 23. 46 — in deine Hände beföhle ich m. G. — poročam. (Glejte čuda!)

***) V vis. pesm. VIII. 4. pravi pa Dalm.: „Jest vas zarotim, hčere Jeruzalemske“. „Zaklinam“ je prepisal iz Trub., to je poslovenil sam; oboje „zaklinjam“ in „zarotim“ je pa poslovenjeno po nemškem „ich beschwöre (einmal), da si ima Vulg. v vis. pesm.: pretekli čas „adjuravi vos“ ὲροχισιν.

Kor. II. l. 6. 1.: Als Mitarbeiter ermahnen wir (euch) also, dass —. (D. J.: „opominamo“; K.: „opominamo“; bolg.: „molime“; srb.: „opominjemo“ (na tem mestu pa po Vuku: „molimo“); česk.: „napomínáme“; poljsk.: „napominamy“; rusk.: „uběždajem“; starosl. sv. p. Ostrož.: „molim“; Th.: παρακαλῶμεν.)

Kor. I. l. 11. 2.: Ich lobe euch, dass ihr .. an mich denket. (D. J.: „hvalim“; K.: „hvalim“; bolg.: „pohvalávam“; srb.: „hvalim“; česk.: „chwalím“; poljsk.: „chwale“; rusk.: „hvalju“; starosl. sv. p. Ostrož.: „hvalju“; Th.: εὐχαριστῶ.)

Lahko bi naštel takih izgledov še sto in sto; pa menim, da bodo ti-le prepričali vsakega, kako nasprotuje staroslovenščini raba naša, ne pa drugih Slovanov. Vsak vidi, da je v teh vseh izgledih pravi sedanjí čas; povsod govori staroslovenščina z glag. nedoveršivnimi, tako tudi od kraja do konca hčerka njena Slovenka ogerska; ko bi le enkrat se ni zmotila, kakor nobena druga Slovanka ne; dobro pametijo vse, kake glagole je rabila stara terda Slovenka nekđaj za pravi sed. čas. Sama Slovenka krajnska (pa tudi štajerska, koroška in še ktera druga) je to precej pozabila, — pa ne popolnoma. Tega Bog varuj! (Dalje sledí.)

Slavensko slovstvo.

△ Spet je prišlo (pri Braumüller-ju na Dunaju) dvoje delo slavnega rojaka našega drja. Miklosiča na dan:

Formenlehre der alt-slovenischen Sprache, 2. natis, močno pomnožen, kar se tiče stvari, pa tudi s tem, da našteva povsod izvornike s stranmi in verstami vred, kar ga proti prvemu iztisu posebno priporoča. Cena 2 fl.

Berilo staroslovensko (chrestomathia palaeoslovenica), iz različnih starih spisov. Cena 1 fl.

Ker je v njem več znanih zgodeb iz sv. pisma (od egipt. Jožefa, Jakopa itd.), zato bo umel te spise lahko vsak brez besednjaka in se naučil samotež brez težave po staroslovenski. Kdor hoče pisati dobro po naše, tisti mora znati tudi vsaj poglobitve lastnosti častitljivega jezika prededov naših. Naj bi si toraj omislil vsak pisavec slovenski le-te oboje izverstne bukve slovečega jezikoznanca, ki je spet pomnožil ž njimi velike zasluge svoje v pismenosti staroslovenski.

Novičar iz austrijskih krajev.

Iz Ljubljane. Predmeti poslednje seje mestnega odbora so med drugimi bili sledeči: prevdarek mestnih dohodkov in stroškov za leto 1855 je bil pretresan; dohodki so vsem skupej prerajtani na 64.959 fl., stroški pa na 65.571 fl., tedaj bo primanjvalo konec leta le 612 fl., ako se prevdarek (preliminar) v nobeni stvari preskočil ne bo in se bo varčno gospodarilo; po tem takem tudi prihodnje leto ne bo Ljubljancanov noben mesten davek doletel, kakor zadeva mestjane večidel v družih mestih; — že dolgo zaželjena in potrebna ulica za peš-hoje od novega terga v spodnje gradišče med hišo kneza Auersperga in hišo c. k. policijskega vodstva se bo napravila; mesto ima na tem kraji majhen vertec, ki se bo za to napravo porabil, in ker je tudi knez Auersperg za svoj del dovolil napravo ulice, je mestni odbor oblast dal magistratu: naj dožene to napravo, ktere stroški ne bojo čez 1000 fl. znesli; — gosp. L. Jeranova prošnja: naj bi se njegov zamurček, ki se bo izrejal na stroške Marijnega društva, vzel v občinsko zvezo ljubljanskega mesta, je bila uslišana; zamurček bo prejel (gotovo prvi na Krajnskem) domovinski list iz Ljubljane.

Novičar iz mnogih krajev.

Ker se ima v našem cesarstvu še več železnic napraviti, da bo skor vsako imenitniše mesto v zavezo železnih cest stopilo, je c. k. ministerstvo kupčijstva predložilo presv. cesarju tiste poti, kjer naj bi se — zraven že določenih — še napravile nove železnice, in ta predlog je bil 6. dan t. m. poterjen. Med mnogimi družimi skor v vseh kronovinah stojé v tem poterjenem nasvetu tudi sledeče: Pri Marburgu bote od dunajsko-teržaške železnice dvé stranske šle: ena ob Dravi do Celovca in Belaka, ki se bo skoz Pontabel na Beneško obrnila in pri Vidmu se s teržaško zedinila; druga bo tudi ob Dravi čez Varaždin do Legrada šla; — pri sv. Petru unikraj Postojne na Krajnskem bo od ljubljansko-teržaške železnice ena v stran peljala in tako Reko zedinila s teržaško železnico; — novomeško-šopronska železnica bo čez Güns, Subotico (Steinamanger) do Nagy-Kaniže, in odtod do Legrada in Zagreba se podaljšala in v Karlevcu se končala. Čas za izdeljavo vseh teh še potrebnih železnic je bil nek po prvi osnovi na 20 let določen, in stroški so iz državne kase na 400 milijonov fl. prerajtani. Po novi postavi zastran izdelovanja železnic se bojo pa gotovo špekulanti oglasili, naj se jim naprava te in une železnice prepusti, in tako znajo vse veliko prej dodelane biti. — Te dni so prišli poslanci ogerske judovske občine iz Požuna (Pressburg) z dvema dobro spitanima gosama na Dunaj, ki ju bojo po stari šegi ogerskih judov darovali cesarju kot ogerskemu kralju danes na sv. Martina dun. — Čeravno je poslednje dni v nekterih predmestjih Dunajskih več ljudi za kolero umerlo, je v vsem vendar gotovo, da bolezen že odjenjuje. — Na Marskem je do 31. p. m. za govejo kugo poginilo 62 goved, 87 bolnih so pa pobili. — Letos jo bojo Ogrí dobro z vinom opravili: iz Štajerskega, Slavonije, Tersta in celó iz Pruskega se naročujejo na ogersko vino. — Včeraj je imel parski minister v. Pfordten Dunaj zapustiti; pravijo, da se je zlo udal mislim austrijske vlade zastran rusovsko-turške vojske. — V Parizu so se zlo zavzeli, da nadškof pariški ni bil povabljen v rimski zbor. — Razpertje med francosko in ameriškansko vlado, ki se je vnelo zastran ameriškanskega poslanca Soulé-ta, od ktereja je francoska vlada sumila, da podpihuje prekucije, je spet poravnana. — Minister Palmerston je te dni prišel v Pariz, kakor pravijo, pospešit zvezo za brambo in upor francosko-angleške vlade z austrijsko. — Do 2. t. m. še ni bil Sevastopolj vzet. Mensšikovo pismo od 1. t. m. pravi, da terdnjava še ni veliko poškodovana in da se vse nasproti popravlja; — druge pisma pa terdijo, da je mestno zidovje že zlo terpelo in da mnoge ulice so že podertije. Čigavo je pravo? „Teržaški čas.“ piše, da prebivavci Sevastopolja so že z veliko silo terjali od posadke, naj se podá, pa ni hotla; na to je vstal punt v mestu, med katerim je več Poljcov pobegnilo iz terdnjave k Francozom in Angležem; 500 naj silniših nepokojnežev v mestu pa je dal Mensšikov ustreljiti. Terpljenje na obéh stranéh je strašno; tudi armadi zaveznikov pomanjkuje voda; pod nemilim nebom dež in mraz jo hudo terpinči že iz začetka tega mesca. — Rusi niso imeli resnične misli v Dobruči naprej iti, ker so se zdaj spet vernili in most čez Donavo pri Isakči odpravili. — Od Omer-pašatove armade je šlo 20.000 mož v Krim zaveznikom na pomoč. Tudi Mensšikovu je spet došlo veliko nove armade.

Pogovori vredništva. Večkrat se nam nabere toliko večjih rokopisov od naših prijatlov, da jih ne moremo tako hitro v natis dati, kakor oni želé in tudi mi. Prosimo jih tedaj: naj imajo prijazno poterpljenje.

Kreisgerichte) priti, zatožba veljati, zatoženemu se ima zagovornik postaviti in končna obravnava ima ustna ali z besedo biti.

V obče (sploh) se je obdržalo v novi napravi več važnih vodil tistega reda kazenske pravde, ki je bil s cesarskim patentom od 17. januarja 1850 vpeljan, zraven pa so se dodali zaukazi, ki so primerjeni stopnji omike vsih narodov našega obširnega cesarstva, kterege glavne pravila so: varnost in enakost pravic vsacega pred postavo, in varnost družbinskega reda. — Vredba zatožbe in zagovarjanja kakor tudi neposredna končna obravnava niso sicer nova naprava v dednih deželah avstrijskega cesarstva, kar hočemo naj poprej s kratkim zgodovinskim ozirom dokazati, in potem o svojem predmetu dalje govoriti.

V starih postavah mnogoverstnih dednih dežel avstrijskih, posebno v Avstriji nad in pod Anižo, na Štajarskem, Krajnskem, Koroškem in Tiroljskem je bilo že bistvo tožbine kazenske obravnave: zatožbe namreč, zagovora in ustne končne obravnave pred vsimi razsojevajočimi sodnijami vpeljana. Tako je postava Maksimilijana I. ¹⁾ za Tiroljsko in nadvojvodstvo avstrijsko nad Anižo ²⁾ določila sestavljanje sodništva iz 12 sodnikov (v Avstriji pod Anižo najmanj iz 6 sodnikov), pred kterimi se je imel zatoženec vselej zaslišati; ukazana pa je bila tudi bramba zatoženca po zagovorniku skozi celi čas kazenske pravde.

Ti zaukazi se nahajajo skor z istimi besedami v postavi za vojvodstvo krajnsko in pridružene gospodstva ³⁾ in s posebno skerblijivostjo in natančnostjo tudi v postavi za Štajarsko ⁴⁾ in v mnogih poznejih. Te podlage nekdanje kazenske pravde so ob veljavo prišle še le pod vlado cesarice Marije Terezije, ker od 1. januarja 1770 je po tako imenovanem zakonu „Theresiana“ ⁵⁾ vpeljana bila prva občna avstrijska kazenska postava in s to je namesti mnogih poprej omenjenih postav zgol preiskavna obravnava postavno moč zadobila, ktera je v naši deželi blizo sto let navadna bila, v bistvenih stvaréh pa tudi v kazenske postave Jožefa II. v letu 1788, in Franca II. v letu 1803 vzeta bila. (Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Le glejmo, kako imata lepo na več mestih Trubar pa Dalmatin prav po staroslovenski glagole nedoveršivne (na drugem mestu v ravno tistem pomenu — da bi tako ne! — pa spet doveršivne). Japel, ki je pisal najpozneje, ima največ doveršivnih. Tako pozabljamo, mislé po tuje ne pa po slovenski, ta razloček, to posebnost glagolov slovanskega čedalje bolj, ter mešamo doveršivne z nedoveršivnimi o enaki pomembni. Pisavci slovenski! roko na serce — pa odgovorite po pravici: ne bi li bili pred nekoliko leti do malega vsi „wir bezeugen“, „wir ermahnen“, „ich beschwöre dich“ itd. na imenovanih mestih poslovenili: „popričamo“, „opomnimo“, „zakolnem te“ itd.?

Da je za hvaljeno rabo tudi slavni naš Miklošič, to pričata I. in II. zvezek berila slov. za vikši

gimnazij. Le v pesmih (starih) se ni dalo vse do zobca popraviti.

Ker je pa hvaljena raba (kakor smo vidili) res tudi staroslovenska in ker v drugih jezikih narodov evropskih, med kterimi Slovani živé, ni v obliki med glagoli doveršivnimi pa nedoveršivnimi nobenega razločka; zato moramo po pameti tudi soditi, da se niso mogli drugi Slovani te posebnosti od nobenega drugega naroda navaditi, da je tedaj edina raba njihova edino prava, izvirajoča iz nature glagolov jezika slovanskega. Prazna je tedaj misel, „da imajo morebiti oni prav, mi pa tudi“.

Kako pa, da bi se bila izvergla ravno ljuba slovensčina? Po moji misli tako-le: Slovenci smo se učili od nekdanj bolj kot drugi Slovani po nedomačem kopitu, vse po nemški, po laški, po latinski, po gerški . . ., samo po slovenski ne. Zato ni vedil izveršivši vse šole nobeden, kdor se ni učil slovnice slovenske iz lastnega nagiba samotež, nič od doveršivne pa nedoveršivne lastnosti glagola slovenskega. Pa če je kdo to tudi vedil, ni vedil zato še tega, kedaj je treba govoriti s to, kedaj pa z uno obliko. Iz prva je govoril ponevedoma prav, kakor se je naučil od matere, terde Slovenke. Ko je še le začel govoriti po nemški, ko je znal še bolje po slovenski kot po nemški, — ondaj je nakával celó nemščino na kopito slovensko: „hast du zwei Federn bei sich“ (pri sebi, — menda boljše seboj); „wir haben sich gefreut“ (veselili smo se); „sie sagen (pravijo), dass wird sterben“ (da bo umrl) itd.; učivši se pa v slovnici nemški, da je treba govoriti: „ich mich, du dich; ich mein, du dein“ itd., je mislil, da velja to tudi za jezik slovenski. Zato je govoril poslej: „(ali) imaš dve peresi pri tebi“; „jaz sem zgubil moj (namesto: svoj) klobuk“; „se pové, da umrl bo“, dass er sterben wird) itd. — Vendar ni mogel nikakor še govoriti: „jaz“ me „veselim“ ali „mi nas veselimo“ itd.; pa scasoma se je nekteri privadil tudi temu *). Ker niso v nemščini itd. glagoli doveršivni pa nedoveršivni po podobi različni, zato je pozabljal čedalje bolj, kako se je naučil od matere, pa je začel mešati doveršivne z nedoveršivnimi, kakor mu je prihajalo na jezik.

„Wenn er morgen kommt, so gib ihm das; —“ v tem stavku se veli „kommt“ — pride; slovnice slovenske neučeni Slovenec je menil toraj, da se pravi „kommen“ vselej „priti“, pa je začel govoriti: „der Bruder kommt so eben, brat že pride“ (nam.: „brat že gre“), kakor mu je govorila mati, pa nedavno tudi on, ki je pa zdaj re-vež prepregel ponevedoma). Taka se je godila Slovincu po šolah tudi z drugimi glagoli, postavimo: „wean er bringt (bringen wird); wenn ich dir befehle, so . . .; wenn er dich einladet, so . . .“ to se pravi v teh stavekih prav **) po slovenski: „ako prinese, ako ti zapovem, če te povabi . . .“ Slovenec slovnice slovenske neučen, je začel toraj (ker se pravi v zgornjih in enakih pogojnih stavekih „bringt“ — prinese, „ich sage“ — povém, „er ladet ein“ — povabi), tudi v pravem sed. času govoriti: „ravno ti prinese (namesto nese) nov klobuk“, — „kaj povedo“ (namesto povedajo, pripovedujejo, pravijo)? — „povabim te na „oh-cet“ (namesto: vabim te na svatbo) itd. Po različnih bukvah smo brali celó: „zakaj mi orodje popačiš?“ (namesto pačiš)? — „konji so prek grabna tri ure „skočili“ (namesto skakali); — „J. J. je začel to mesto obzidati (namesto obzidovati). „J. J. v poslednji volji „sporoči“, da . . .“, namesto: „naporo-“

*) Slišal sem na svoje ušesa, tako po slovenski govoriti; bral z lastnimi očmi tudi pismo tako, pa ne slovensko, ampak serbsko — jako učenega, pa po nemški izrejenega sina zdravega naroda serbskega. Tako navadna nedomača misel na posled domačo zadušuje!

**) Zakaj? to bomo slišali pozneje.

¹⁾ Malefiz- und Halsgerichts-Ordnung Maximilians I. vom 30. November 1499 für Tirol. — ²⁾ Landesgerichts-Ordnung ddo. Gmunden 21. Aug. 1514. — ³⁾ Landesgerichts-Ordnung Ferdinands I. ddo. Wien 18. Febr. 1535 für das Herzogthum Krain und die angereiheten Herrschaften. — ⁴⁾ Landt- und Peindlich Gerichts-Ordnung des Fürstenthums Steyer Carl II. auffgerichtet, reformirt und gesetzt im J. 1574. — ⁵⁾ Constitutio criminalis Mariae Theresiae 31. decembris 1768.

čuje, da...“ Glejte tako nas moti tuji jezik, ako se nismo učili slovnice jezika maternega! Glejte kako mešamo! — Tukaj spominjam, da ne moremo po posameznih glagolih, ampak le po celih stavkih soditi: je li glagol doverš. na svojem mestu, ni li. Več od tega na posled. (Dalje sledí.)

Starozgodovinski ostanjki.

Za čast svoje domovine vneti slavni gosp. Dav. Terstenjak popisuje rimsko cesto iz Akvileje (Ogleja) v Sisek opominja Neviouduna, ktereга razvalín se mu tudi iz daljnih krajev ni tožilo ogledovat iti. Ker se mi je bila priložnost, okolico tega nekđaj rimskega mesta na drobno ogledati, naj kaj več povem o zgodovinskih ostanjkih Neviouduna, da bi se to, kar je še ostalo ne pogubilo, in da bi vsi, kterim okoljšine dopušajo, na te za zgodovino ljube naše domovine važne stvari pazili, kakor vejo in znajo.

Če po sedanji véliki cesti potuješ iz Kerškega mesta proti Kerški vasi, stojiš, kadar čez polovico Dernovske vasi priderdraš, na razvalinah Neviouduna. Veliko sto let je preteklo — kjer je mesto stalo, se sedaj prosto polje razširja — vendar vse še vničeno ni! Še se nahaja od cerkvice sv. Janeza Kerst. na Dernovem proti vasi „Brege“ imenovani na poprejšnem obrežju naše Save dovelj znamenj, ki nam očividno kažejo: tukaj je bilo mesto! Obilno obdelanega kamnja se tukaj izkopuje, — vidi se, kako da so hiše stale, — najde se veliko dnarjev, kteri imajo podobe in napise rimskih vladarjev; tudi parsteni in druge starinske reči se dobé.

Čeravno zgodovinskega zagotovila nimam, se vendar le prederzнем reči: Nevioudun je bil berž ko ne s hitro silo pokončan, sicer bi bili prebivavci gotovino bolj odnesli, ne najdlo bi se še dan današnji toliko starega dnarja. Ob časih Konstantinov je moglo mesto še močno biti — iz te dóbe se naj več dnarjev narajma. Da se je pa mesto Nevioudun zvalo, sklepam iz mnogih napisov na starinskih kamnih tega kraja.

Pri Malnicah, vasi na desni strani Kerke, blizo Kerške vasi, bi se vsak slovensk zgodovinar imel oglašiti. Več kamnov se je tukaj že izkopalo in razprodalo, in tudi velike opeke starih časov so bile tu najdene. Zato me misel navdaja, da je bila pri Malnicah kaka vas ob časih Rimljanov, ali saj pod prijetnim gričom kak grad nevioudunskih bogatinov.

Pa ne samo na Dernovem in pri Malnicah, po vsi okolici se dokaj starinskega nahaja. Na priliko: na leskovški cerkvi na levi strani vrat se vidi kamen in napis, na desni strani zdolej je podoba nekega paganskega malika, in višej nad podobo kamen, na kterem so uime časa in menda tudi zidarji čerke popolnoma zbrisali. Snuška cerkev sv. Lucije ima pred vratmi kamen z lepim napisom; znotrajna zazidana stran kamna ima pa po zagotovitih, kteri so pri sozidanji cerkve pričijoči bili, podobe dveh malikov, ali, kakor so mi kmetje rekli, „dveh svetnikov“. Na strani sv. Valentina pred cerkvijo je debel kamen, ktereга dež jako umiva, čerke so zlo oglašene; samo — mislim da se ne motim — prvo versto I O M sem še prav bral.

Pri ogledovanju poslednjega kamna sem pričijoče može izpraševal: je li še vejo za kak enak kamen? Eden mi beseduje: To je gotovo kamen od „ajdovske deklice“ prinešen. V raški fari je nekdo pri izdeljevanju svojega poda tak kamen v podlago porabil, pa novi pod je vedno škripal, dokler ni kamna izlekel in ga v šumo zapeljal. Bil je tudi od „ajdovske deklice“ prinešen; persti, kamor ga je prijela, se še prav dobro poznajo! Tako je pravica — se vé da prazna marnja. Ali ima

ta kamen čerk? Na to ni znak nihče odgovoriti. Čas mi ni več pripušal v šumi kamna iskati.

Velki oltar sv. Miklavža v vélikim Pudlogu ima za mizo kamen 3 $\frac{1}{2}$ čevlja dolg, 2 širok, na kterem, ker je gornji oltar na-nj postavljen, sem od zadej le sledeče brati zamogel:

I V
PR
A
GR
CO
ET.
PR
PA

Brez posebnega iskanja sem imenovane spominke zasledil; gotovo jih je pa še veliko skritih; bilo bi tedaj pač dobro vsaki vekši kamen bolj natanko pogledati, posebno kadar se vidi, da ni v domačem kraju izkopan.

Na Dernovem bo v kratkem stara cerkvice poderta, da se bo nova napravila; potrebno bi bilo pri poderanju kakega umetnega človeka, da bi dragi spominki se ne pogubili.

Pr. Remic.

Slavensko slovstvo.

Koledarček slovenski za leto 1855. Na svetlo dal dr. Bleiweis.

Naznanjati imamo, da je „koledarček slovenski“ za prihodnje leto gotov in sicer v lepoznanškem delu za celo pòlo pomnožen, namreč tako, da pratiko, kot doklado koledarčka, smo natisniti dali le na eno pòlo in tako pridobili za lepoznanški del celo pòlo.

Letošnji naš „koledarček“ nadaljuje zbirko (galerijo) slavni Slovencov in k podobam Valvazorja, Vodnika, Miklosiča, ki sta jih prinesla dva prednja tečaja, donaša letošnji del podobi slavni mož: barona Žiga Zois-a in Stanko Vraza z življenjepisama. Nadjamo se, da smo rodoljubom ustregli, da sta prišla sedaj ta dva moža na versto v „koledarčku“, ki si je svojo nalogo osnoval biti „Plutarček slovenski“ in se po tem posebnem namenu ločiti od vsih družih koledarjev.

Razun omenjenih življenjepisov, spisanih od gosp. Davorina Terstenjaka in izdajatelja „koledarčka“, je obsežek njegov še sledeči:

Dorota. Narodna igra iz Hane na Markskem. Slavnoznaní gosp. dr. J. A. Frankl je izdajatelju koledarčka prijazno izročil to zanimivo igro v českem jeziku, ktero, z dostavkom narodnega „napeva“, poslovenjeno objavljamo Slovencom.

Trikratno srečanje. Povedka domača, ki jo je spisal gosp. Ivan Kuk.

Potovanje po okrajnah slovenskega naroda. Narodopis, spisal gosp. Peter Kozler.

Kočevarji. Narodopis, spisal Istinič. Pridjana je pesmica v izvirnem kočevskem jeziku, — menda prva natisnjena kočevska pesem.

Za tem sledí „venec dobrovoljnih, izvirnih in poslovenjenih pesmic“, ki so ga spletli gospodje Dragotin Dežman, Znojemski, J. Stefan, Cegnar in Svetec.

Konec „koledarčku“ pa stavlja „torbica narodnih pregovorov“, ki jih je po Istri nabral gosp. Jak. Volčič, in kteri še nikoli nikjer natisnjeni niso bili.

To je obsežek letošnjega „koledarčka“. Skušali smo nabrati blaga, zanimivega po zapopadku, in mičnega po krasni besedi, v kteri so sestavki pisani, — ali smo namen dosegli, gré sodba častitim bravcem, ne nam. Pisatelji, ki so nam pripomogli delo doveršiti, so slavnoznané imena. Da je natis iz tiskarnice Blaznikove tako krasen in ličen v vsem, kakor vsak naj lepši „almanah“, to pa že smemo reči vsacemu, ki poprejšne „koledarčke“ ima.

Dobiva se tudi letošnji mehko in terdo vezan z zlatim obrezkom, uni po 24 kr., ta po 32 kr. v Ljubljani v bukvtiskarnici gosp. Blaznika, po vsih družih mestih pa pri bukvarjih, ki jih bomo drugopot na znanje dali.

v zgodovini. Saj se dan današnji, bodi Bogu milo! lahko prepričamo, kako se zgodovina dela, ne pa opisuje po resnici!

Po tem uvodu se podamo v pretres omenjenega predmeta. (Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Ali porečeš: Kako pa, da govoré priprosti terdi Slovenci po Krajskem, po Štajerskem, po Koroškem itd.: „zahvalim“, „povabim te“, „priporočim se“, „zarotim te“, „zapovem ti“, „prisežem“, „odpovem se“, „pošljem vam“ itd. tudi v pravem sed. č., ako je djanje enkratno? — Če pomislimo (kar sem spomnil že v „Bčeli“) da so to do malega besede uljudnosti, vérske in pisarske, — od koga so se jih navzeli, kakor od gospode? Saj vemo, kako rad posnema prostak vse, kar je gosposkega. Kar se tiče besed vérskih pa pisarskih, take je Slovenec moral izgovarjati za kom, kakor mu jih je govoril uni; postavimo: „prisežem“, „odpovem se“ (namesto: prisegam, odpovedam ali odpovedujem se) itd. Vsi Slovenci, ki so slišali pridigovati Trubarja ali Dalmatina, so govorili, vem da, ponavlja je besede Mat. 26. 63., brez spotike: „zaklinjam (zaklinjam) te“; pozneje so pa slišali na ravno tem mestu po Japelnu le: „zarotim te“, — pa jim je ostalo tako. Ako bi bil napisal tudi Japel: „zaklinjam“ ali pa „rotim te“, pa ne bi pogrešala glag. doveršivnega nobena živa duša.

Vsak, kdor je že kaj prestavljal iz jezika na jezik, vé, kako se mu sili beseda izvirna, če tudi prestavljavec vé, da se ne smé prestavljati zaporedoma beseda za besedo, kakor je v izvorniku, in če zna tudi dobro oba jezika po slovnici. Toda radi se deržimo, kolikor je le moč, besed izvornih, pa zagazujemo po nevedoma. Zato po tem tudi v slovenščini „mesto leži“ (die Stadt liegt) namesto da bi stalo. „Stoji, stoji (ne leži, leži) Beligrad“. Nar. pesm. Zato se je vtepel tudi tisti „brez da“ (ohne zu), ki se pa vendar ne govori še sploh. Tako se je tudi zgodilo, da je prenašal Trubar (pa tudi Dalmatin, Krel itd. pa ne tako pogostoma kakor Trubar) iz nemščine v slovenščino celó člene: „der, die, das, ein, eine, ein“ (enu kratku premišljevanje tega konca tega življenja ali „lebna!“), da si ni govoril narod slovenski tako nikoli, pa mu te nedomače sadike tudi niso mogli popolnoma vcepiti. Kje in kje se je pa vendar prijela, namreč: pred določnimi prilogi, zato ker nam ne pravijo včasih razločno: govorili kdo od določne ali nedoločne reči, posebno v ženskem in pa v srednjem spolu. Poudarek pokazuje to le pri nekterih, postavimo: zelêna ruta (ein grünes Tuch), zelêna (das grüne); slabó platno (eine schlechte, schwache L.), slabó platno (die schlechte L.); ali černa ruta, čista voda itd. je določno ali nedoločno oboje enako. Zato so se Slovenci v takih primerkih berž poprijeli tujega člena in začeli govoriti: ta černa ruta, pa tudi ta (te) černi, ta beli klobuk, ta prvi mesec, tega 5. prosenca, in celó: to je en dober človek, ena dobra žena, eno pridno dete itd. Pa vendar zdaj nihče tako ne piše, — pa vendar ljudstvo, čeravno tako govori, v bukvah tega ne pogreša! Nikoli nihče se ni še pritožil.

Če so pa nekdanji pisavci (prestavljavci), ki se niso učili nikoli, kako je naš jezik stvarjen, ljubi slovenščini posilili kaj takega, česar ni bilo nikdar poprej v nji, kdo se bo čudil, da so začeli kaj takega, kar je bilo že poprej v jeziku, le krivo rabiti? in da se je to zaplodilo, kakor se je člen?

Pečaje se čedalje bolj s staroslovenščino in z drugimi narečji slovarskimi, so spoznavali pisavci tudi če-

dalje bolj, da to ni po naše in začeli izpuščati člen tudi izpred določnega predloga, da si terdijo nekteri, da je to samostavno pridobljena lastnost slovenščine, ne pomislivši, da v spisih staroslovenskih poslovenjenih po jeziku gerškem, ki ima tudi člen, ni od tega ne sluha ne duha.

Premila staroslovenščina, presvetla zvezda, posveti nam in razsvetli nas tudi zdaj! Če tudi tuje sadike, ki so se že ukoreninile po spašnikih občinskih še ostanejo, — da bi se le ne zasajale več na njive in na verte — v časnike in v bukve, kjer jih ni lepo viditi. Kakor ne pogreša ljudstvo v bukvah tistega člena, tako ne bo pogrešalo menda tudi glagolov doveršivnih v pravem sed. č. Kedaj — četudi pozno pozno — utegnejo pa posahuiti nedomače rastike povsod, kodar jih ni treba, ako jih ne bodo zalivali, mariveč jih marljivo rovali vertnarji naši — pisavci z učitelji vred po učilnicah narodovih. Učilnice narodove so pa posebno šole. Ako reče otroku učenik: „tako ni prav; tako mora biti“, maral bode. Mlado drevesice je lahko ušibiti, staro se ustavlja. (Dalje sledi.)

Ozír po svetu.

Tergovstvo in štacune na Turškem.

Na Turškem je skor vse življenje drugačno memo dežel družih narodov. Tudi tergovstvo in štacune imajo dosta posebnega.

Poglejmo v Carigrad, poglavno mesto Osmanov, kako je tam.

Ulice v Carigradu so ozke, sterme in umazane. Ker Turk po svoji véri ne smé psa imeti, pobijati jih pa tudi ne, se klati takih psov brez gospodarja toliko po ulicah, da človek komaj skoz-nje pride. V teh ulicah so štacune. Al zlo se motiš, prijatelj, ako misliš, da imajo štacune tam, kakor pri nas, vrata in oknja. Ne okinj ne vrat ne vidiš — cela štacuna proti ulici obrnjena je odperta, da stopiš va-njo, kakor pod lopo, večidel 8 do 12 čevljev dolgo in ravno toliko široko. V štacuni stoji počivalo, nizko skor pri tleh, in na tem počivalu čepí gospodar štacune, s križem-nogami in lulo v ustih, če ne spí; — večidel pa spava.

Na Turškem ne gré ptujec nikoli sam v štacuno kaj kupiti; ker jezika ne razume, mu je treba vselej enega tistih človekov, ki so nalašč za to tukaj, da ptujce spremljajo in se dragomani imenujejo. Če tedaj hočeš kaj kupiti, te pelje ta dragoman v štacuno, kamor se njemu poljubi in kjer dobiva delež od vsacega prodanega blaga, — tergovci in dragomani so že tako med seboj zastopljeni.

Ko prideš tedaj z dragomanom v štacuno, ti ponudi gospodar, ki se ne gane iz mesta, berž čibuk (pípo), in ti velí, naj se vsedeš k njemu. On puha in ti puhaš tobak, — ne govori nič, ker vé, da ne razumeš turški. Tako čepita oba — tergovec in kupec — tiho na počivalu. V tem pa se prepira in vpije dragoman s strežajem, ki namesti gospodarja blago prodaja. Obnašata se kakor naši mešetarji. Na zadnje pokíma dragoman z glavo v znamenje, da mu je cena vseč in kupčija je sklenjena. V tem, ko dragoman vmazane turške bankovce (Piaster-Noten) iz žepa vlačí, da plača kupljeno robo, mermra strežaj, da mu je predober kup prodal, dragoman pa zmírja tergovce, da vsi so roparji, ki človeka deró itd. — to pa je vse le na videz, zakaj na večer pride dragoman sam in terja, da se mu polovica tega, kar je podnevi prodati pomagal, poverne.

Na velikem tergu je polno majhnih tesnih ulic, v kterih so štacune ena tikoma druge.

Dve posebnosti ste pri turških štacunarjih: ena je ta, da turški tergovec, čeravno ptujca, ki ga je v pest dobil, odira kar le more, vendar nikdar nobenega ne

Starogodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Že v spisu „O Noriku in Noreji“ smo rekli, da imena rek: Save, Drave, Mure in Anasa pomenijo bika, govedo, kravo. Mi smo v tem ta predmet bolje pretehtovali in se tudi resnice bolje prepričali.

Znano je starinoslovcem, da ne samo stari Indi, temoč tudi drugi narodi so vodo imeli za prvino (Grundstoff) vse roditve.

V indiških pagodah oznanuje to vero Varuna, bog vod, deržeč v roki lingam¹⁾.

Znaminje (symbol) vode in roditve pa sta bila bik in konj²⁾, zato voda, bik in konj³⁾ imajo enako poznamljenje. V indiškem jeziku se voda veli ap, bik pa apen. S tim poznamljenjem se zлага staroslovenska beseda vpa = voda, kjer je glasnik v kot digama prišel pred a, — in japa = bik (znana slovenska beseda med štajerskimi Slovenci kraj ogerske in horvatske meje in med zagorskimi Horvati), kjer je čerka j predpostavljena za digamo. Primeri ozek in vozek, ila in jila. V in j se v slovenskem jeziku rada spremenjavata, n. pr.: zajec in zavec, der Hase. Za digamo pred samoglasniki pa se izključivo rabljata.

Sem še spada egiptiško poznamljenje apis, staroitalska beseda apa, kar je vodo pomenilo, kakor to priime iz vode rojene Venere Apias pričuje⁴⁾, po ktere veži je via apia ime dobila. Iz staroitalske besede apa je pozneje latinska aqua postala, ker, kakor Festus pričuje, so nekatere italske plemena p rabljale namesto qu, n. p., pid za quid, in pidpid namesto quidquid. Iz apa ostroumni mitolog Nork izpeljuje acca in po predpostavljene digamom v — vacca⁵⁾. To enakost nahajamo v parziškem jeziku, kjer se Ized (genius) vode veli Aban, in bik sveta Abudad.

Drugo poznamljenje za bika v indiškem jeziku nahajamo Darma, Derma, novoindiški tar. Sanskritisti in tudi jaz sem dosihmal imel za tema besede Darma glagol dhru, dhar = deržati, ali, ker, kakor bodemo vidili, vse druge poznamljenja za pomen bika imajo svoj tema v besedah, ktere teči — vodo pomenijo, tedaj je tudi brez dvombe tema za besedo darma — Derma glagol dru, teči. Iz indiške besede darma, derma je postala slovenska darva — derva, po metatezi drava, dreva, dalje slovenske besede tarma, terma, tarba, terba in po metatezi treba. Da so si glasniki m, b, v, v slovanskem jeziku sorodni in se pogostoma spremenjajo, učijo naši naj večji jezikoslovci⁶⁾. Zato slovenski narod izgovarja tarmast, termast, terbast in terjav.

Kakor že v sanskritu beseda darma, derma, pomeni bika in pa lex, aequitas, sacrificium, tako tudi v slovenskem terba, treba, bika in žertvo, ker je bik služil za žertvo božanstvom. Zato učeni Grimm pravo terdi, ko pravi, da slovanska beseda tur ni samo poznamljenje za bika, temoč tudi „ein Ausdruck der sittlichen Gewalt“. Sorodna v pomenu je noriška tyr, ktera ne pomeni samo bika, temoč tudi fama, gloria.

Sedaj si lahko razjasnujemo pomen rek in rečic slovenskih: Dramlje, Draga, Tragiš, Trages,

¹⁾ Niklas Müller „Kunst der Hindu“ Tab. V. fig. 81.

²⁾ „ταύρον δια τὸ γόνυρον τοῦ ὕδατος τὸ ἐκ τοῦ ἄρδεν“ piše Eustath. ad Odys. I. 25. str. 13. lin. 50. edit. Basil.

³⁾ O besedi „konj“, „kobila“, bodemo drugokrat etimologiško izpeljevanje pričbili.

⁴⁾ Ovidi „Am.“ 660.

⁵⁾ Nork „Populäre Mythol.“ IX. Th. 69.

⁶⁾ Glej Miklosič „Lautlehre“.

Pis.

Drieta, Dèrnik, Drevanja, Drava, Dravina, Turja itd. Vse pomenijo v izvornem pomenu vodo — reko, v prenešenem bika.

Iz dar je postalo novoindiško tar, slovensko tèr, tar, tor, tur, tarnan, der Wasserrasen, slovenski darn, dèrn, zato Dèrnov, ves na razvalinah starega Nevioduna — Nevodina.

Povedali smo že, da Nevodin, polatinčeno Neviodunum, to pomeni, kar Dèrnov, die am Wasser gelegene Stadt, od indiškega glagola niv, to je, teči, gerški *νῆω*, latinski no, navo, zato navis, Wasserfahrzeug, staronemški Naw, zato der Nauführer, slovenski Neva = reka, in torej imé rečice Nevlja blizo Kamnika na Kranskem, česki nevod, das Wasserzeug — Netz. Enako analogijo nahajamo tudi v nemškem jeziku, n. pr.: Netz in benetzen, latinski sagena od sanskritskega Saga, Sagara = voda, in gotovo tudi latinsko rete od *ῥέω*, indiški ri, slovenski rieti, rieka itd., nemški Rhein.

Nevod, sagena, rete, Netz, pomeni torej naravnost vodno orodje, in s timi poznamkami zлага se slovenski sak in mreža, prav za prav: mereža od mer, nemški Meer, latinski mare, sanskritski var; primeri način izgovarjanja meresec in morjesec.

Bik se tudi veli v indiškem jeziku verša, in glagol vrš, tema te besede pomeni: namočiti, irrigare, slovenski peršiti.

Bivol pomeni v indiškem kāsara, in kāsara pomeni tudi jezero. Sem še spada indiško poznamljenje ukš, namočiti, in ukšan, Ochs, uda = voda, ude¹⁾, ute, bik. V celtiškem jeziku udde pomeni gospod. Malo pozneje bodemo čuli, da tudi poznamljenja: princeps in taurus sta v starih jezicah enaka.

(Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Kaj nas pa naj bolj moti pri tem?

Bojé to, da štejejo glagole nemške, ki imajo spred kakšen predlog: ab-, an-, auf-, ver-, zer-, ent- itd., preradi le za doveršivne; ravno tako nas moti misel, da mora biti tudi pred glagolom našim vselej raz-, od-, po-, za- itd., če ima glagol nemški pred seboj: ver-, zer-(reissen), ab-(senden), be-(zeugen) itd. To je velika zmota. Res, da pravi Nemcu včasih tisti predlog le doveršeno djanje, p.: würgen, daviti, erwürgen, zadaviti, zato pa ne bo z glagolom erwürgen, n. vpr.: „was machst du?“ noben Nemeec odgovoril: „ich erwürge, ampak „ich würge ihn. Ali z mnogimi drugimi (zloženimi) glagoli odgovarja on tudi na vprašanje: kaj delaš? kaj se godí? Ondaj so mu tedaj po pomembu tudi nedoveršivni. „Was machst du? Ich zerresse das Tuch“, — tergam (ne: raztergam, pa tudi raztergujem ni ravno treba; ich sende eben die Knechte in den Wald ab“ — pošiljam, odpravljam, ne: pošljem „odpravim“, pa tudi ne kakor so pisali že nekteri odpošiljam ali celó odpošljem; „wenn ich die Knechte einmal absende, dann folge auch ihnen nach, to bi pa bilo: kedar jih pošljem, odpravim²⁾. Nemcu je: „er bezeuget eben jetzt“

¹⁾ Ime bodriškega polabsko-slovenskega kneza Udo toraj pomeni to, kar Samo, Dervan, kateri slednji je bil vojvoda Sorbov (glej Fredegar cap. 68.) Pis.

²⁾ Poslati iz „po“ pa iz pozabljenega „slati“. Določni naklon bi bil po naše šljem (šljû), po-šlju — po-šljem (ab-, ein-, zu-senden.) To nam kaže, da nam ne pomenja včasih predlog nič drugega kot doveršenost. Kakor smo pa brali zadnje leta dostikrat brez potrebe odposlati, dpo-

ravno to kar: er zeugt (gibt Zeugenschaft) eben jetzt“, to je (on) priča, pričuje, ne: popriča. „Er bedankt sich eben jetzt bei ihm“, to je, er dankt ihm eben jetzt. Ogr. Slovenec, tudi civ. Hervat pravi: (on) mu hvali, „er dankt ihm, bedankt sich¹⁾“; hvali ga, „er lobt ihn“. — Po nemški je oboje prav: „ich suche meinen Bruder und kann ihn nicht finden“, ali pa: „ich suche meinen Bruder auf, und kann ihn nicht finden (auf-finden)“; v Adelg. Po slovenski bi pa morali obakrat reči: iščem (ne poiščem) brata, pa ga ne morem poiskati ali najti. „Er klagt so eben“, ali pa: er beklagt sich so eben, dass es ihm schlecht geht“, po naše oboje: ravno se toži (ne: potoži), da se mu slabo godí. — Trubar je pisal tudi: dolpoklekniti, dolsesti, niederknien, niedersetzen; gorvstati, aufstehen itd. da si govori vsak terdi Slovenec le: poklekniti, sestiti, vstati (iz „vz“, starosl. auf, pa iz „stati“. — Iz teh izgledov se vidi, da ni treba nam za pravi sed. č. glagolu koreninskemu predloga pritikati vselej, kedar in kakor je v nemškem. Če ga pa hočemo ali moramo včasih imeti v določnem n. pravega sed. č., — preobleči ga moramo vselej: popričujem, potožujem se, zadržujem, zahvaljujem se (ravno zdaj). Nemcu ni treba oblike glagolove spremenjavati, kar predlog pritakne, pa je; mi je pa moramo. Soper to pravilo so se pregrešili tedaj pisavci, kateri so skovali: zadržati se, po nemškem: sich verhalten, sich aufführen²⁾; poznati koga (Jemand kennen) namesto zdaj pozabljenega (Čehom pa Poljakom, tudi ogr. Slov. pa še dobro znanega „znati koga“³⁾); — dopade (se) mi, (es ge-fällt mir, namesto: dopada se mi, kakor govore semtertje beli Kranjci z drugimi Jugoslovani vred bolje po slov.: po volji mi je, — mi se godí); to iznese (namesto: iznaša) pet petic; zupati, ver-trauen (ogr. Slov. upati (se) v koga; — pomeniti namesto pomenjati (bedeuten), kakor govore še nekje na Koroškem); sprevidim, ich sehe ein (il. uvidjam); zasluži (n. zaslučuje ali morda bolje: vreden je = dignus est) pohvaljen biti. Sem spada tudi: kaj počnete? ki se pa sliši (namesto: kaj počenjate ali počinjate le v nekih krajih, ne povsod; — to obstoji, das besteht, itd.⁴⁾). (Dalje sledi.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Križne gore na Notrajskem 12. listop. (Konec.) V tej vasi, kjer je nevihta ogaja tako razsajala, je v sredi, kjer bi imel odpert prostor biti, hiša s stalo vred stala, ktera je sicer vasi vso lično podobo jemala, zdaj v tej nesreči pa še na poti bila, da ljudje niso vedli kam se obrniti. Treba bi bilo, da bi se razvaline na sredi vasi zdaj kar do čistega strebile,

slati itd., tako so menili naši pisavci tudi nekaj, da se morajo delati vsi čevlji po enem kopitu.

¹⁾ Tudi nam je ostal še ta terpežni glag. Anton: Lepo „zahvalim“. M. Čemu, pokaj hvališ? kaj boš (kaj bi) hvalil? Tudi: „hvala lepa (ne zahvala lepa).“

²⁾ Trubar v predgov. II. dela n. t. večkrat samo „držati se“, — „za-deržati“ je mlajša. Hervatje civ. imajo vsaj pravo obliko: zadržavati se“, kakor mi zdaj: „obnašati, vèsti se: lepo se obnaša, lepo se vède (srb. l. se vlada), ne: lepo se obnese (dovrš. kakor: zadrží se).“

³⁾ Tudi Trub., Dalm. in Krel so še pisali „znati koga“ (Jem. kennen). Jan. VIII. 55. itd. Krel: str. LIV.

⁴⁾ Iz česa je (n.: obstoji) to? Iz česa je voda (sostavljena)? iz kakih pervin je (zložena)? To ne bo dolgo terpelo (n.: obstalo). Svet že davno stoji (n.: obstoji); ta hiša bo še dolgo stala, terpela (n.: obstala). Brez jedí in pijače ne bi mogli živeti (n.: obstati). Ali je ta navada že stara? (n.: — obstoji že dolgo)? Bukve imajo tri dele (n.: obstoje iz —). Postava še velja (n.: obstoji). Trub. je pisal v predg. I. d. nov. t.: „tu Izueličane eniga vsakiga kerščenika v letim samim ... štuku“ stoji (besteht). Pis.

hiša se kam drugam postavila, in se tam dvoje ali troje košatih drevés zasadilo, ki bi v enaki nesreči mnogo pripomogle. Neizrečena koristnost drevja se je pač tabart očitno pokazala. Po versti je tu 5 hiš v strašno bobnečem plamenu bilo, blizo zad so 3 z mervo napolnjeni skedni stali in še zdaj stojé. Kako so jih nek ljudje odtéli? Z vodo jih niso mogli polivati, ker je ni bilo. Drevje je pred skednji rastlo, ki je zdaj po eni strani zlo poškodovano, vendar je tukaj lepih dnarjev vredno bilo.

Kdaj pa bo lipa, divji kostanj ali kako drugo drevo v sredi vasi zrastle? ¹⁾. Vsaditi ga morda kdo utegne; al kakošna se bo potlej ž njim godila? je vse drugo vprašanje. Zakaj po nekterih okolicah ima peklena kača svoje najemnike, katerih posebno veselje je, vsako zasajeno drevesce pokvariti in ugonobiti! Na Blokah je domoljubni gospodar Jernej Krašovec — slava mu! — lepi kos svojega zemljiša prostovoljno šoli prepustil, naj bi se vert za sadjorejo napravil. Učitelj se je z vertom jako trudil; učenci so, ko mravljinici neutrudljivo sadne peške znašali, sadili in drevesca cepili, in so tudi v šoli pokazali, da niso makove glavice. Al neka peklena duša se prikrađe na vert, in nedolžne drevesca pohlomasti, in trud verlega učitelja in marljivih učencov nedolžno veselje je preč!

Kmetijska podružnica v Ložu kaj živo spozna potrebo verta, kjer bi se drevesca požlahnovale in potem okrog razširjevale; — ker ga pa ona ne more s kitajskim zidom zapažiti, puša vse pri starem, raje, kot da bi prazno slamo mlatila. In kdo ji more to očitati?

Tako zaničljivo djanje, ki je le hudobnemu zveržku človeštva lastno, se žalibog! semtertje pogostoma ponavlja. In kaj si hudobnež kaj vesti dela, kadar sliši lastnika britko tožiti zavolj pokončanih drevesc! Pač da ne! On se skrivaj še smeja, kot da bi bil junaško delo storil, in ne pomisli, da bota dva roda, ki ju še ni na svetu, zavolj jima storjenih kervic njegova tožnika.

Ljube „Novice“! svetujte nam kakošen lek, ki kmali pomaga, zoper tolikanj škodljivo hudobijo. Ve bi nam znale dobre šole in poduk ljudstva priporočevati. Al človeški rod zavolj hrane in kurjave sadnih dreves in lesa po nekterih krajih že zdaj živo potrebuje; preden pa dobre šole s podukom tej ostudni hudobii čisto do korenine pridejo, — se dva roda še lahko v prah zdrobita. Ta hudobija izvira iz grozno pokvarjenega in brezvestnega serca, in je v nekterih krajih človeški družbi tako škodljiva, da ni izreči. Zdravilo zoper to hudo nadlogo bi se morda našlo, ki bi krepko pomagalo, al tisto ni v oblasti pisavca, in njegova razlaga bi bolj za cerkveni list kot za „Novice“²⁾ pristojna bila.

Križnogorski.

Iz Dolenje Vasi pri Ribnici 8. nov. Naznanjati Vam moram, da za naše rovne pogorelce se je čez 1400 fl. v dnarji in nekaj oblačil nabralo; — res

¹⁾ V tacih in enacih okoljšinah naj se sadé vselej le že velike drevesa, ktere se rade primejo, če se umo presajajo. Živa priča tega so divji kostanji in lipe v drevoredih ljubljanskih, ki so bile sajene predlanskim. Saj se dobi že odrašeno drevje in čeravno ene groše več velja, je pa v 2 ali 3 letih že košato drevo.

²⁾ Šole in poduk so sicer za korenito omiko ljudstva neobhodno potrebne. — al vès poduk v šoli in cerkvi ne bo popolnoma odvernil tacih hudobij, ki se smejo po pravici peklen-ske imenovati, ker take poškodbe ne donasajo hudodelniku celó nobenega dobička; on nima ničesa od take posilnosti, lastniku pa je škoda velika. Po naših mislih bi zamoglo o tem naj več pomagati, da bi sl. sodnije tako početje iz zgolj hudobne volje oestro kaznovale in da bi se vsled §. 85. a, b) kazenskega zakonika škoda ne cenila le po takrat polomljenih drevesih, ampak po celi škodi, ki jo lastnik terpi, če se mu uniči zasadba drevja in gotov kapital, ki mu bi ga donasalo drevje, sedaj po hudobnežu pokončano.

Vred.

pregnal sočivje in posebno bob, pa to ni prav, ker ima toliko redivnosti v sebi, in bi ga debela koža vendar ne smela popolnoma ob vse dobro ime pripraviti.

Kratko premišljevanje o novem redu kazenske pravde.

(Dalje.)

Pri končni ravnavi se godí v bistvenih opravilih skor vse to, kakor se je ravnalo po redu kazenske pravde od leta 1850; zatoženi človek se namreč izprašuje, priče in če je po lastnosti dopernešenega djanja treba, se tudi zvedeni možje zaslišujejo, spisi in povedbe v preiskavi izrečenih reči se beró, in dotične stvari se v spoznavanje predlagajo.

Kadar je kaznovavna reč dovelj pretresena, da se more uterjena rajsodba storiti, se končna obravnava doverši ali sklene. Potem državni pravdnik kratkoma povzame izid (nasledke) dokazovanja, in predloži svoje zadnje in končne nasvete, na ktere potem zatoženec in njegov zagovornik odgovarjata, — in po teh končnih govorih ali razložbah, pri katerih vselej zadnja beseda zatožencu in njegovemu zagovorniku gré, zborna sodnija odstopi brez državnega pravdnika, da rajsodbo stori.

Zatožna ravnava je tedaj bistveno omejena na končno obravnavo; nasveti državnega pravdnika pa ne vežejo nikakor ne preiskovavnega sodnika pri preiskavi, ne razodivnih sodnikov pri obravnavi, razun posameznih posebnih predpisanih primirlejev; zatožencu pa se ima že, ko se mu zatožni sklep razodene, tudi ob enem vediti dati, da ima oblast pri končni obravnavi poslužiti se zagovornika, kterege si smé ali sam izvoliti, ali pa sodnii, pred ktero se bode končna obravnava godila, prepustiti, da naj ga ona izbere. Pri težjih primirlejih se mora zatožencu iz službene dolžnosti zagovornik postaviti, če bi se tudi sam zagovornika poslužiti ne hotel. Zatoženi se smé tudi s svojim zagovornikom pogovarjati, da ni nobene sodne osebe v pričo; tudi pregled nekterih spisov, toda pod nadgledstvom, se jima dopuša, in, če želita, se tudi brez plačila prepisi dajejo. Zatožencu ni zabranjeno, se tudi med obravnavo s svojim zagovornikom pogovarjati in obá imata pravico vsaki izpraševani osebi uprašanja staviti potem, ko sta za to od pravdnika dovoljenje dobila.

Končna obravnava je ustna; k nji se smé tudi nekoliko poslušavcev pripušati. Po §. 223 smejo k tem obravnavam priti, kolikor to prostor dopuša, vsi pravosredni konceptni uredniki, v imenike zagovornikov deželnih nadsodnij vzeti zagovorniki, dalje višji upravni uredniki in varnostni organi, katerim je čuvanje javne varnosti ali ohranjenje javnega pokoja in reda izročeno, javni učniki pravoslovnih in državnih znanstev, zadnjič poškodovani in tiste zaupne osebe, za katerih pripušenje zatoženi ali poškodovani posebnó prosí, katerih število pa ne smé, za vsacega izmed njih, več kot 5 znesti, in ki se imajo le takrat pripušati, kadar zborna sodnija nima nobenih pomislikov zoper nje. — Razun teh smé predsednik sodnije po svojem sprevidu odrašenim in dostojnim ljudém možkega spola dovoliti, da k obravnavi pridejo. Če pa zborna sodnija zavolj sramožljivosti itd. skrivno sejo določi, tudi poškodovani in zaupni ljudje, ki so si jih vdeleženci sami izbrali, k obravnavi priti zamorejo. (Dalje sledí.)

Starogodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Zna biti, da je tema nemške besede Rind sanskritski glagol rič, ali ri, rinnen, rieti. Iz indijskega

ri se izpeljuje latinski rivus, slovenska riba, kar prav za prav pomeni vodno — mokro žival*) in je enako indijski besedi matsja, makara, mokara, kar ribo in mokro zaznamova. Gotovo se na Kranskem nekda ves Ribnica ni zvala tako zavoljo rib, temoč zavolje mokre lege, in tako bi nemško Feuchting dober in naraven prestavek bil.

Naj se te izpeljave nikomur smešne ne zdijo. V indo-europejskih jezicah vlada skriven geni in čudapolna enakost. Poglejmo si samo besedo mešča, kar pomeni ovna; meščh pomeni to, kar slovensko mašča, mešča, meščevati, rächen, zürnen. Po slovenski se veli oven, tudi jar, jarec, jarc = mešča, ker jar, jarost pomeni Zorn, Rache, zato imena Jaroslav = Lutomar. In gotova nemška Widder ima iskati koreniko v besedi wider, widrig.

Voda se tudi v sanskritu veli vana, celtiški bona, staroslovenski bania = kopela, baniti se, kopati se, torej zravenpomen, kakor smo vidili v indijski besedi niv = teči, latinsko navo = plavati. Iz indijskega vana in staroslavenskega bana je postala česka banička, ein Wassergefäss, slovenski vodrica, dalmatinski lodrica (v = l) nemški Wanne, primeri vđog, in hydria. Iz bana se izpeljuje poljski džban, horvatski čban; dž in č se je privisilo, kakor to vidimo v besedah nidus, Nest in gnjezdo. Že sanskritski jezik rad na početku sprejema glasnike, n. pr.: am in kam = amare itd. Indijska beseda vana je mati semitiškega bonar = bunar, zato imena kraj vode Mure Bonovci, Bončani, Bunčani = Vapače, Dörfer am Wasser.

Ker ap, kāsara, ukš, dru, verš, udan — poznamljenja za vodo — so stvarile pomene apen, kāsara, ukšan, derma, verša, ude, to je, japa, Ochs, terma, je tedaj celó dosledno, da tudi beseda indijska vana, staroslovenska bania, bana daja tema za bika, vola. V indiskem jeziku nisem dosihmal našel še poznamljenja za bika, izpeljanega iz besede vana, al v jeziku starih Panoncev se je bivol velel, kakor Plini terdi, bonas!

Čujmo Plinija: „Tradunt in Panonia feram, quae Bonasus vocatur, equina juba, cetera tauro similem, cornibus ita in se flexis, ut non sit utilia pugnae, quapropter fuga sibi auxiliari, reddentem in ea fimum, interdum et tria jugerum longitudine, cujus contactus sequentes ut ignis aliquis amburat. Zavoljo končnice as primeri slovenske besede jerbas in lastne imena slovenske Beras, Terbas itd. (Dalje sledí.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Ti glagoli so tedaj spake, doveršivni (kakor je povedal že gosp. C—e) po podobi, — nedoveršivni pa po pomenu, zato ker poprašujemo ž njimi tudi: kaj se godí? kako se zaderží? kaj zasluži tak človek? koliko to iznese? itd. Poprašujemo pa v pravem sed. č. le z glagoli nedoverš. Noben terd Slovenec ne bo rekel: „komu to pošlješ?“ „zakaj ga povabiš?“ „koga priporočiš?“ itd. Vsak vidi menda iz tega, kako se ločijo zastran rabe une spake od glagolov: pošljem, povabim, priporočim se itd. Le-té rabimo po krivem z doveršivno obliko le v določnem naklonu pravega sedanjega časa zlasti v 1. osebi, ne tako močno v 2. in 3., poprašujemo in odgovarjamo pa s pravo obliko (nedoverš.); une pa tudi na vprašanje: „kaj delaš? kaj se

*) Vse temata sanskritske so iz Boppa in Eichhoffa vzete, kjer se zamorejo pogledati. Pis.

godí?" Toda tolažimo se: saj imajo tudi drugi „bratje naši po kervi“ nekaj takega plevela; p.: to zavisi (das hängt ab); nekteri pišejo še celó: kako ova kuča izgleda (sieht — aus), namesto: kakva je?

Čudno se zdí nekterim, zakaj ne bi smeli glagolov doveršivnih, kakor v drugih naklonih sed. č., tudi v določnem naklonu pravega sed. časa rabiti, če si mislimo djanje doveršeno. — Ravno zato ne, ker kaže pravi sed. č. djanje, ki se godí ali verší ravno tačas, kedar od njega govorimo. Slovenec, kateri si misli djanje, ki se godí ali verší ravno ondaj, kedar govori od njega, doveršeno, ne misli prav, ne misli po slovanski, — ne misli — kakor smo vidili — po staroslovenski. Ponevedoma se je navzel krivega — tujega mišljenja. Ne prikrivajmo si zmote svoje; „errare est humanum“.

Pa prigovarjajo nekteri, da se nektero djanje le hip godí in terdijo, da moramo za táko — takó naglo doveršeno djanje rabiti glag. dovrš. Toda tudi hip terpí, tudi hip je dél časa (Zeitraum), kateri ima začetek in konec, kateri (dél časa) se godí ali verší; toraj se mora (ko se ravno verší) naznanovati z glag. nedoveršivnim ali (kar je eno): z veršivnim = terpežnim = djanskim (dējateljnim), ne pa z doveršivnim. — Če tudi le enkrat „brenkneš“, nepotujčen Slovenec te bo vprašal govore v sed. času: čemu brenkaš (ne brenkneš)? — če tudi le enkrat „streliš“ —: zakaj streljaš (ne streliš) tukaj? — če tudi le enkrat „daš“ —: zakaj mu to daješ (ne daš)? Zato je ravno tisti Trubar, ki je napisal v Jan. 18. 22. nerredno: „takú ti odgovoriš“ (namesto odgovarjaš) — prec v drugi versti dalje (Jan. 18. 23.) poslovenil prav: zakaj me biješ? (ne udariš), da si je le od ene „žlafernice“ govorjenje. To se vé, da bi po vseh letéh in takih stavkih (ker je tako enkratno djanje ponatori svoji poprej mine kot začnemo vprašati) — smeli vprašati tudi: čemu si brenknil? zakaj si strelil? in v Jan. 18. 23.: zakaj si me udaril? — toda Slovenec ni bil nikoli, pa ni tudi zdaj take misli, da ne bi smel djanja, ki se je zgodilo pred enim, pred dvema ali tremi hipi, za djanje pravega sed. časa šteti.

(Dalje sledí.)

Slovanski popotnik.

* Na dunajskem vseučilišču se razlagajo letos sledeče slovanske stvari: Gosp. prof. dr. Miklosič: 1) staroslovensko slovnico in razjasnenje staroslovenske krestomatije, 2) noveje znamenitosti slav. knjižestva, 3) o Nestoru; — gosp. prof. M. Kavecki: likoslovje poljskega jezika; — gosp. prof. A. Šembera: česko slovnico, česko skladnjo in zgodovino česke literature, — gosp. prof. C. Zaleski: ruski jezik.

* „Serbsko-dalmatinski magazin“, ki je leta 1851 nehal izhajati, se bo soped izdajal. Prof. J. Sundečić v Zadru je zgotovil zvezka za leto 1852 in 1853, in prihodnje leto bo doveršil zvezka za 1854 in 1855. Cena zvezka je 30 kr. sr. Naročilo terpí do konca decembra t. l.

* Za matico družtva sv. Mohora, katero dosihmal šteje 790 družtvenikov, se je nabralo 202 fl. 54 kr. Zastran izdaje sv. pisma v slovenskem jeziku, ki naj bi se po željah svetlega g. lavantinskega knezoškofa v 2 ali 3 letih doveršila, želí odbor od družtvenikov in odbornikov nasvete zvediti: kako bi to mogoče bilo? Družtvo s svojimi dohodki ne more tega dognati. (Po naših mislih je od gosp. Janežiča nasvetovana pot prava pot).

* Gosp. dr. Anton Rojc, bivši profesor kazenskega zakona, sedaj namestnik derž. nadpravdnika c. k. banske stolice v Zagrebu, bo izdal praktično razložen „kazneni postupnik“ (kazensko ravnavo) po postavi 1853, ki bo obsegel 10 tiskanih pôl in veljal 1 fl. 30 kr. Knjigar J. Pretnar v Zagrebu prejema naročila.

* Gosp. J. Hovora je prestavil slavno Lessingovo igro „Nathan modri“ v česki jezik.

* V „Mittheil. d. hist. Ver. für Krain“ naznanja gosp. dr. Costa, da hoče cel zvezek domovinskih spominkov v nemškem jeziku pod naslovom „Vaterländische Erinnerungen“ na svetlo dati, ako mu domorodci željo po taki knjigi do konca t. l. razodenejo naročila poslavši; cena zvezka ne bo višja od 1 fl. Če bo prvi zvezek všeč bravcem, bota sledila še dva druga.

* Poslednjega cerkvenega zbirališča v Tridentu 1547 so se sledeči Slovani vdeležili: 1. Antonin, Moravan, knezoškof praški, cesarski poslanec; 2. Juri Drašković, pečuhski škof, poslanec cesarski za kraljestvo ogersko, pozneje kardinal; 3. Juri Živković, Horvat, iz reda Minoritov, škof sejski; 4. Andrej Dudić, Horvat, škof tinienski; 5. Bonifac Raguseus, Dalmatin, iz reda sv. Fračiška, škof marcaneski; 6. Jan Branus, Serb iz Olguna, primas serbski; 7. Valentin Herbot, Poljak, škof přemiselski, poslanec kralja poljskega; 8. Stanislaw Walwsky, Poljak, škof teodosiensi.

* Slavno Kollárovo pesem „Slávy Dcery“ je dohtar zdravitstva Jan. Fr. Tvrdon v Skalici na Ogerskem prestavil v nemški jezik pod naslovom „Slava's Tochter“, lyrisch-episches Gedicht in 5 Gesängen von Johann Kollár. Wort- und sinnetreu ins Deutsche zum erstenmale vollständig übertragen.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Kamnika. L. K. Ako bi me kdo za najlepše séla in kraje na Krajskem vprašal, gotovo bi v odgovoru Kamnika in njega okolice ne pozabil. Saj ravno krasna bistriška dolina, razstegujejoča se proti sivim snežnikom, in nježno mestice Kamnik stoječe pod sterom kriško goro, okolj ktere hladen in zdrav zrak pihlja kakor malo kje, vsako poletje več gospóde k nam vabi, večidel iz Ljubljane, še celó iz Tersta. Preteklo jesen je znani g. Mauroner v resnici se v Kamniku naseliti hotel, ter je od mesta zgornjo stran „malega grada“ kupoval, da bi si bil selice (kampagno) v gotiški statvi na polovici malogradške skale ravno nad klančcem postavil. To bi bil kinč Kamnika na tisti terdni skali, na katero so nekđaj mornarji svoje ladije priklepali. Kar so odtekle šumeče vode, ki so kupcu in ribču dobiček in zaslužek dajale; odkar so siloviti Turčini starega Kamnika bogate poslopja razrušili, je že veliko let, — pa Kamnik se le počasi počasi oživlja! Zlo si je mestice poslednji čas opomoglo na zunanjem obrazu, in akoravno v njem palač ne smemo iskati, je vendar vredno posebno farno cerkev na Šutni in kloštersko cerkev v mestu v misel vzeti; uno sta rajnki dekan Fr. Vojska in sedanji dekan gosp. J. Fink tako ozaljšala, da ji na Krajskem menda ni kmali para; to pa bivši gosp. guardian O. Raimund — mož vnet za božjo hišo in božjo čast. Pa tudi njihov naslednik g. guardian O. Gotthard v duhu svojega prednika o teh stvaréh hvale vredno napreduje.

Od tukajšnih ljudskih šol z veseljem naznanjam, da se po besedah veljavnih mož verlo obnašajo. Potožiti pa se more, da dekliski šoli učilnih moči pomanjkuje. Ne vém kdo da je kriv tega, le to vém, da se je že lanjsko leto naš g. kaplan L. Dolenc opazivši to napako prostovoljno (brez vsega plačila) učiteljstva poprijel,

nija, in sicer pravilno nemudoma po tem izveršiti, ko je sodba pravno moč zadobila; smertne sodbe pa se izpolnujejo zajutra družega dne po tistem dnevu, kterega je bilo obsojenemu razodeto, da se bo kazni na njem spolnila, ker ni bil pomilosten. (Dalje sledi.)

Starogodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Že v spisu „o Noriku in Noreji“ smo rekli, da ime mesta Vindobona to pomenja kar Juvav — Juvavum (od indiškega juvan, latinski juvenis, juvenecus, slovenski juvenec, juvenak, juvenoh, okrajšano junec, junak, junoh¹⁾), Viscelae — Bišče — Bisele, Upele (od ap, zato litvanski uppis reka, Stiriata (Steyer v Stodru od stado), Iuena, Teurnia Murium itd., in beseda bonas nas v resnici tega poterduje. Zna tedaj Vindobona pomeniti Vindorum Taurunum, pa tudi Vindorum aquae; slednje se mi dozdeva verjetniše, ker pri nekterih pisateljih se tudi veli Vindomana in Vindomina. Mi pa v sanskritu pomenja teči, mina se veli riba, slovenski mén. Ali zakaj se mesto to dnešnji den pri Jugoslovanih veli Beč? Tudi Beč pomenja to, kar bona, mana, mina — vodo, in je po duhu jezika ravno tako stvarjena beseda kakor bana, bona, bunar, bonas, banička, ap in apen, ukš in ukšan, verš in verša²⁾, uda in ude, kāsara in kasara. Beseda beč je kadaj pomenila vodo, ker bék, česki beyk pomenja symbol vode. Zato še pričuje staroslovenska beseda bečva, ktere pomenek je gotovo iz prvega bil Wassergefäss, in šo le pozneje je pomen lagena, jagvič, dobila.

Znamenito je, kar visokoučeni Sell v svojih bukvah „Mythrasgeheimnisse“ (str. 319) piše, da namreč sedanji prebivavci okolice starega Carnunta pripovedujejo, da tam je nekaj veliko mesto Troja stalo. Tako pripoved imajo prebivavci okolice brežke, in vas Tërne še opominja na Trojo — Quadratum, pa da se blizo Beča nahaja, to je znamenita čudna reč. Carnuntum se veli pri Ptolomeji Karnus, in še imamo na Koroškem goro in srenjo, ktera se veli Karnus, Kernus, ponemčeno Gurniz od kar, ker, novoslovenski čer, der Felsen. Shiva ima priime Parvati, der Felsengebörne, to je, Karant, Karat, Korant, Kurent³⁾, in njegov symbol je tor, tur, ni torej nemogoče, da je ta pravica prestari spomin na

¹⁾ Poprej smo besedo juv izpeljevali iz ul, ker nam še sanskritska juvan ni znana bila. Kjer bodo čitatelji za pazili, da od prvešnjih izpeljav odstopamo, naj nikakor ne mislijo, da smo nedosledni, marveč da resnico ljubimo. V mnogih rečeh so nas mojstri zapeljali, v dosta rečeh smo jo sami zabredli — vendar nikjer ne v bistvenih. Marljivo učenje nam razjasnuje sedaj, kar nam je bilo še pred dvema letoma temno. Pis.

²⁾ Tretji letni čas so stari Indi imenovali Varša ali Verša, kakor William Jones, ali pa Bekha, kakor Aien Achery piše. Bil je čas deževja. Ker pa Varša ali Verša pomeni dež — vodo in bika, tedaj tudi bekha ne samo deževje — vodo, temoč tudi beyka — bika — buka pomeni, in tako sopet v Indii, kjer se bakhena ali bekkena tudi veli bečva, bočka — buča in po Anquetetilu du Perrona bhak, bik, sorodnost nahajamo s pomenom beče, boče — vode in beyka, boča, buka. Pis.

³⁾ Rodovine Karat, Korant in Kurent še živijo na Slovenskem. Ako Linhart Kurenta ima za božanstvo razujzdanosti — zapravljivosti — der Schwelgerei, se ta lastnost nima iz imena izpeljevati, temoč iz reči. Karant, Karat, Korant, Kurent pomeni der Felsengebörne, in je priime Shivata, kteri kot Devanishije imel takošno častje, kakošno gerški Dionysos — orgie, phaleorgie. Pis.

torovo častje Karanta, Korenta v Karnusu — Karnuntu. V Annal. Franc. Fuld. okoli leta 805 se slednjikrat tega mesta omenja. Veli se tam, da je Karl veliki, kteri je v Beču cerkev v čast svetemu Petru posvetiti dal na mestu starega Karnusa (Karnunta) drugo v čast sv. Petronilli postaviti dal, in torej se je zval ta kraj ad sanctam Petronillam, dnešnji den Petronell. Prečudne zaveze imen Karnus, Karnunt in sv. Petronilla! (od petra = kar, ker, čer.) (Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Ker pa Slovenec (ako se djanje tudi malo poprej izverši, kot mu je moč izprašati, ali če se je celó malo poprej izveršilo kot je začel vprašati) ne popraša z glagolom doveršivnim, ampak z nedoveršivnim; zakaj ne bi smel od takega djanja, ko se ravno verši (če tudi dolgo ne) po staroslovenski govoriti tudi nevprašaje z glagolom nedoveršivnim? Vemo tudi, da odgovarja Slovenec na vpr.: „kaj delaš?“ — prav: „priporočam mu brata svojega“, dasi je rekel priporočaje koga, „priporočim“. Zakaj ne bi govorili prav, če nas nihče ne vpraša? — Ako bi veljala čudna misel od „dám“ v opombi gosp. pisatelja na 302. str. Novic, vsi glagoli naši ne le veršivni, ampak tudi doverš. bi morali iti rakom žvižgat, ako nam pripovedujejo enkratno (hipno) djanje, pa so na mero dalji od „dam“, „dá“. „Dám“ ne bi bil pa spet za petje; zakaj včasih je treba zlog tako dolgo vleči (péti), da našteje človek: 1, 2, 3, 4 ... To je pa več kot hip, posebno če se mora počasi šteti. — Ne morem si drugzega misliti, kot da so premotili slavnega našega Kopitarja v slovnici le tisti krivo rabljeni glagoli doveršivni *).

Le pomislimo, saj govorimo v pravem sed. č. še dan današnji prav po staroslovenski z mnogimi nedoverš. glag., da si je djanje enkratno; pri „prosim“, „ich bitte“ in „ich er-suche“ (ne: zaprosim) malo vode; vprašam „ich frage“ in „ich befrage dich“ (ne: zavprašam ali poprašam te; vprašam, ne iz „v“ pa „prašam“, ampak iz starosl.: „vprosim“ (dov.), fragen, „vprašam“ (nedov.), prim.: rogare, interrogare; „v“ je odpadal pozneje, posebno v sostavi: zakaj si to storil; „pravim vam, velim vam, da iz te moke ne bo kruha“; terdi Slovenec veli: to kaže (ne: pokaže, kakor smo že večkrat brali), da bo jutri dež; vsaj po Kranjskem ne govori ljudstvo: „ta priča reče ali celó izreče (sagt aus)“, ampak: „ta priča pravi, veli, da je bil J. J. včeraj res domá“; pravo čisto resnico govorim (ne: izgovorim (ich sage die pure Wahrheit aus), svetujem ti, ich rathe dir (jetzt, einmal), ich ertheile dir einen Rath, umem, ich verstehe, begreife (primeri „za-stopim“ iz „ver-stehen“) itd. itd.

Če govorimo tedaj: „prosim te malo vode, prosim vas, posodite nam svojo sekiro“; — zakaj ne bi bilo prav: vabim te na gostje, — priporocam se vam itd. Ako bi veljala misel zastran „vabim“ pa „povabim“ (v 75.—76. listu Nov.), ne bi smel Slovenec, kedar česa prosi, nikoli reči prosim, ampak, ali: „zaprosim“, ali bi pa moral brez besede „prosim“ le moledvati: „slišite, posodite posodite nam svojo sekiro“, naša se nam je poterla“ itd. — Da pa ves svet slovenski, kedar je taka: govori: „prosim“ ali pa „molim“

*) Kopitar je naštel posameznih glagolov doveršivnih veliko, v celem stavku pa le enega, ki se pa vjema popolnoma z mojo mislijo, kar bomo vidili na posled. Pis.

(ne: zaprosim, zamolim) to vemo. Na kratko: po spisu v 75.—76. listu, ne bi smeli stati taki glagoli nedoverš., ki nam pravijo kako djanje, ki se opravlja z besedami (z govorjenjem), nikoli v prvi osebi sed. č. Nikdar ne bi smel reči človek: „vabim“, ampak ali: „pridi, pridi k nam v gostje“ itd. ali pa, če je te besede izgovoril že poprej: „povabi“, ali „vabil sem te“. Tako ne bi smel, ako bi veljala nasprotna misel, na vpr.: „kaj to delaš?“ Slovenec tudi nikdar odgovoriti: „pijem“, zato ker ne more pijé nihče govoriti; ko tedaj bi smeli (po nasprotni misli) govoriti le: pil bom, ali pa pil sem (kar ne bi bilo napčno); „pijem“ za terpeče djanje pa ne bi smeli nikdar rabiti. — Toda stara stara raba nas drugači uči. „Raba od nekdej“ je pa v vseh jezikih postavodajavka, kateri se mora celó modroznanstvo pokoriti.

Ponavljam: verjemite mi, da nas ne moti družega kot zlasti predlogi nemški pred glagoli. To se vidi po tem, da so prestavljali poslednje leta marsikteri, če je bilo rečeno, ali če si je mislil: der Zeuge sagt, priča pravi; — če je bilo pa rečeno, ali če si je poslovnejevavec mislil: der J. sagt aus — priča izreče, dasiravno je v nemščini oboje eno: der Zeuge sagt, ali pa: der Zeuge sagt aus, dass... Nemci imajo posebno v uredskem jeziku veliko več zloženih glagolov, kot jih je sicer slišati, pa čedalje več jih jemljó. Včasih so pisali: „N. N. klagt“, zdaj pa pišejo: „N. N. beklagt (den) N. N. wegen schuldigen 80 fl.; v kazenskih rečeh pa: „N. N. klagt (den) N. N. wegen Verbrechen des Mordes an“. Terd Slovenec pa ne bo zato govoril: obtoži ali zatoži, ampak toži; kdor hoče pa po sili prestavljena imeti tudi „be“ — pa „an“ — tisti menda zdaj že vé, kaj mu je storiti.

Vse to nam priča menda dovolj, da smemo rabiti za določni nakl. pravega sed. č. le glagole nedoveršivne. (Dalje sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Zagreba naznanja „Neven“ žalostno novico, da je 22. t. m. gosp. Dragotin Rakovec, vrednik „gospodarskih novín“, tajnik gospodarskega društva in čuvar narod. muzeja, še le 40 let star, po kratki bolezni umrl. Obče znano je, da je bil rajni eden izmed prvih in naj marljiviših delavcev na polji narodnega napredka na Horvatskem, kateremu je vse svoje življenje posvetil. Iz početka je delal za „narod. nov.“, potem je vredoval „Kolo“, „mesečni list gospodar. društva“ in poslednji čas „gospodar. novine“. Izdal je „pesmarico“ in mnogo družega je spisal. Sedanja obilnost narodnega muzeja spada naj več v njegove zasluge. Bil je od vsih svojih prijateljev ljubljén kot človek mirnega in blagega serca, ki je posebno neutrudljivo delal za poduk ljudstva. Njegovo ime bo živelo vse prihodnje čase v versti naj zaslužniših rodoljubov jugoslavenskih. Lahka mu zemlja!

Iz spodnega Štajarskega naznanja „Wochenbl. km. družbe“ iz mnogih krajev stan letošnje vinske letine. Čeravno se je v nekterih krajih tretjina lanskega pridelka pridelalo, je vendar, kakor dopisnik iz slovenskih goríc pravi, v vsem letošnje leto za vino dosihmal naj slabeje v tem stoletju bilo, zakaj leta 1814, ko je tudi silo slaba letina bila, niso opušali tergatve zato, da ne bi grojzda na tertah bilo, ampak le zato, ker ni dozorelo. V lutomerskih goríc in tudi drugod niso šteli letošnjega pridelka po štartinih, ampak po brentah, in iz Mureka naznanja dopisnik, da neki gospodar, ki je

sicer po 12 štartinov iz svojih nogradov prideloval, je celi letošnji pridelk nekemu svečarju za 3 funte lojenih sveč prodal. Ali ni to prečudno! Vendar tiste nove tertne bolezni na Štajarskem ni bilo, in le druge uime so naredile, da posebno palivec in pikec sta pokončala veliko sadú.

Novičar iz mnogih krajev.

Za kneza in velikega škofa na Goriškem so cesar izvolili 18. dan t. m. gosp. dr. Andreja Gollmayer-a, infuliranega opata Peturskega in c. k. svetovavca v ministerstvu za bogočastje in nauk na Dunaji. (Novi veliki škof in knez so rojeni v Radoljci na Krajskem leta 1797). — Po cesarskem ukazu bode prihodnjič c. k. vodstvo lotrijskih dohodkov na Dunaji od časa do časa napravljalo velike darne lotrije, katerih dohodki se bojo obračali za milodarne in občnokoristne naprave. Ob kratkem bo ena tacih lotrij. — Vožnina za žito, moko in sočivje po železnicah je do konca prihodnjega mesca sušca znižana na 3 vinarje od centa za miljo. — Iz Draždane na Saksonskem se piše: Že več časa nam železnice neprenehoma vozijo iz Ogerskega silo veliko volne in prešičev, za ktere nekdej še skor vedili nismo. — Ni res, da bi se bila kupčija avstrijske vlade s francoske družbo zavolj cesarskih železnic razderla, le za pomislek dovoljeni čas še ni iztekel. V vsem skup bo pariška družba naši vladi za najemšino železnic in nekterih rudnikov na Českem in v Banatu plačala 200 mil. frankov gotovega dnarja. — Iz Varšave se po telegrafu naznanja, da je zedinjena armada obsedne dela okoli Sevastopolja ustavila in da je bombardiranje 18. t. m. skor popolnoma potihnilo. — Iz Carigrada se piše, da dan za dnevom grejo nove trume francoske armade v Krim, ktera bode v 3 do 4 tednih za več ko 40.000 pomnožena. Turška vlada je naročila 10.000 šotorov, angleška pa 1000 lesenih hiš za vojake v Krimu; vsaka hišica mora za 20 vojakov prostora imeti; tesarji na Angleškem morajo noč in dan delati, da hitro dodelajo vse. Iz tega se vidi, da bojo armade čez zimo ostale v Krimu. — Silni vihar na črnem morji je 14. t. m. vergel 25 prevoznih ladij na obrežje in več družih bark je poškodovanih. — Zdaj še le za gotovo zvémo: kako strašna je bila vojska 5. t. m. pred Sevastopoljem, in čeravno je zmagala zedinjena armada. je vendar silno škodo terpela; mertvih in ranjenih Angležev in Francozov se šteje na 3800, Menšikov sam šteje svoje mertve in ranjenih na 8760, ktere je angleški vojskovodja Raglan povikšal na 15.000. Sultan je poveljnika turške armade Suleima-paša, ki namesto vojskovati se, jo je iz bitve potegnul, za prostáka degradiral in na 7 let v ječo obsodil. Napoleon je imel 18. t. m. iz Carigrada nazaj v Krim iti; sultan sam ga je obiskal v njegovem stanišu; Turki stare korénine so vsi osupnjeni, da se, kar se ni še nikdar zgodilo, sultan tako ponižuje in v hišo „giaura“ gré. — „Fremdenbl.“ naznanja, da je Omer-pašu došel ukaz, ne proti Besarabii marširati, ampak berž 20.000 Turkov po barkah v Balaklavo (v Krim) poslati. — Palmerston je pri cesarju Napoleonu v St. Cloudu; veliko se govori o tem poslanstvu, pravega pa še nihče ne vé; tudi poljski knez Čartorski je bil k cesarju poklican, kar mnogim za znamnje velja, da poljska dežela še utegne predmet velike pravde biti. — Naj novejša novica je, da sta se avstrijska in prúska vlada zedinile v zadevah sedanje vojske. Kako pa se glasi novi dodatek k poprejšni zvezi od 20. aprila, še ni znano. Cena srebra je padla po ti novici na 24 nazaj.

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Kedaj smemo pa rabiti določni nakl. sedanjega časa glagolov doveršivnih?

Odgovor: Ondaj, kedar ni pravi sed. čas.; — tedaj

1. ako hočemo reči, da se bo kako djanje še le doveršilo (zgodilo) — prihodnji čas —; 2. če hočemo povedati, da se bo kaj zgodilo, ako bo poprej kako drugo djanje doveršeno — preteklo-prihodnji čas, (ki ima v sebi preteklega in prihodnjega); 3) namesto glagolov ponavljavnih, zato ker nam pravijo taki glagoli djanje, ki se je že večkrat zgodilo in ki se bo menda še (večkrat) zgodilo, ne gledé tega, ali se zdaj godí ali ne; postavimo:

„Koliko staviš, da ta kamen dvignem“, t. j. da ga bom dvignil (Kopitar*). — Ali ga ti vzdigneš (— moreš vzdigniti, — bi vzdignil —boš vzdignil —lahko vzdigneš? **). Jaz ga ne vzdignem (ne morem vzdigniti, — ne bi (ne bom) vzdignil). Jaz ga pa že vzdigujem (pravi sed. čas.) Če (kedar) ga ti vzdigneš, t. j., če (kedar) ga boš ti vzdignil, wenn du ihn aufgehoben haben wirst, elevaveris, — vzdignem ga tudi jaz, to je, vzdignil ga bom. Težko, da ga vzdigneš. — Čakaj, da ga pokličem, povabim, priporočim, pošljem, odpravim, da mu povém, da se mu zahvalim (po pameti sami prihodnji časi; zakaj zgodilo se še ni, zdaj se tudi ne godí, tedaj se bo še le zgodilo).

Anton: Vabim vas na gostje (pravi sed. čas.) Martin: Koga vabiš? Ant. Soseba, tebe ne vabim; ako tebe povabim (ako bi povabil tebe), — ne pride (ne bo prišel) noben gost. Če me povabiš (hočeš povabiti), mérník pšenice ti dám (hočem dati, bom dal). Ne povabim te za nič (nočem te povabiti). Tadaj ti ne dám (nočem dati) tudi pšenice. Naj bo, če prideš

*) Ravno tako bi bil rekel tudi Staroslovenec: „dvignû = dvignâ“ (izr. nosljaje: „dvignon“, „dvignûti“); to je pa glag. doverš., kakor naš „vzdigniti“ (dvigniti); ker je bil pa določn. nakl. sed. čas. glagolov doverš. Staroslovencom prihodnji čas, zato je tudi dvignû in tedaj tudi naš „dvignem“ tukaj pravi staroslovenski prihodnji čas glagola doverš. Ostal nam je zlasti v takih (pogojnih) stavkih, kakoršnih je v zgornjih izglelih še več. Ponavljam, da ni bistroglavega Kopitarja menda nič drugega zapeljalo, kot tisti naši glagoli doveršivni za pravi sedanji čas, da je rekel prenaglo, kako bi se čudil Slovenec, ako bi slišal, da pomenjajo Rusom, Čehom in drugim bratom slovanskim glag.: strelim, skočim. vzdignem itd. prihodnji čas. Imamo imamo ga še precej veliko tudi mi, kakor nam pričajo zgornji izgleli, čeravno ga nismo ohranili tako čitavega kakor Slovani severni. Tistim častitljivim bravcom, ki znajo le slovenski pa nemški, katerim se toraj čudno ali celó neverjetno zdí, da bi mogel kazati kak glagol sam na sebi prihodnji čas, povedam, da so imeli tudi drugi stari jeziki: gerški, latinski itd. prihodnji čas brez pomožnega glagola. Spominjam jih na gerški prihodn. čas: πέμψω (beri: pempso), latinski: mittam, poslal bom.

***) Kakor hočem, nočem, tako nam kažejo: mórem (lahko), ne mórem, mogoče (moč) mi je, ni mi moč, v družini s kakim drugim glagolom, da se bo djanje, katero ta glagol pomenja, še le zgodilo, ali pa ne; toraj se mora tako djanje ali nedjanje v prihodnji čas šteti. Ravno tako nam nadomestuje tako imenovani pogoj (iv)ni nakl. sed. čas. po pameti (pogojivni) prihodnji čas; p.: kdor bi (bo) to storil, zaperli ga bi (bodo). Tudi velivni naklon nam pravi po pameti prihodnji čas; kedar je taka, ondaj smemo včasih s sed. časom dol. n. glagolov doverš. govoriti. Izgledov bomo brali pozneje več.

(če hočeš priti) pošteno oblečen, povabim te (povabiti te hočem), drugači pa ne. Pridem (prišel bom). Tedaj vabim tebe in ženo tvojo. — Čigav je ta konj? Jaz ga kupim (hočem kupiti). Koliko ga ceníš? 110 kron. Glej, to ti dajem (pravi sed. čas.) možnjo, v kateri je ravno 100 kron; ali ga daš za toliko? Za toliko ga ne dam. Pa ga ne kupim (nočem k.). Prodajavec: Kdo kupi (hoče kupiti) tega konja? Mart. Ali ga še nobeden ne kupuje (pr. sed. čas.)? Molči, ali te udarim (te bom); zadavim te (zadavil te bom), če ne boš molčal. Jaz ga kupujem, sto kron mu dajem za-nj, pa ga ne dá (noče d.). Pa ga naj ima. — Kaj delaš? Martin (na pošti nekaj oddajaje): Bratu pošiljam novo suknjo; če mu je danes ne pošljem (ne bom poslal), hud bo na-me. Ako se pa suknja izgubi (ako se bo izgubila)? Druge ne dobí (ne bo dobil), druge mu ne pošljem (ne bom poslal). — Čakaj, da to opraviš (da bom opravil). — Če se strelíš (prihodn. čas.), kaj bo potler? — Učenec: Kako pa (je) treba to narediti? Učenik: Glej, najprej vzameš (boš vzela, namesto vzemi) celo pero tako le med tri perste, potler ga odrežeš tako le na koncu, na to ga razkolješ, prirežeš tako le ost, pa je pero vrezano. — Mat. 4. 10.: Du sollst den Herrn deinen Gott anbeten und ihm allein dienen. (Vulg. adorabis, — servies, Ostrom.: poklonišise, — poslušiši, t. j., ti boš molil in poslušal ali služil). — Ali ostanete (boste ostali, hočete, mislite ostati) še dolgo na Dunaju? Do jutri ostanem na Dunaju, jutri pojdem pa v Ljubljano. — Človek obrača, Bog pa oberne (bo obrnil). Ako jutri ne pride (ne bo prišel); potler ga ne bo več. — Kar se odloží, to se ne opustí (kar se je ali bo odložilo, to se ni ali ne bo opustilo). — Mat. 4. 9.: Diess alles will ich dir geben, wenn du niederfällst und mich anbetest (Trub.: hoče dati, (doli) padeš; — me moliš; Ostrom.: dám, δώσω; pad = padši πεισών; pokloniši mi se προσκυνήσεις; t. j., vse to ti bom dal, ako, padši, se mi boš poklonil, — ako boš padel in me molil. — Luk. 23. 42.: Spomni (na) me, kedar prideš (starosl. Ostrom.: prideš, prihodn. čas., veneris Vulg.: gekommen sein wirst, έλθης) v kraljestvo svoje. — Trub.: — „aku iest kiakai ne grem, taku ta Troštar kuom (k vam) ne pride“. (Ostrom.: ne pridet, ne bo prišel, έλεύσεται). Jan. 16. 7. — Kedaj pride (bo prišel) brat (kommt)? Saj že gré (er kommt (geht) ja schon, pravi sed. čas., tedaj tukaj ne: pride). Glej, glej, kaj mi nese (ne: prinese), ali: glej kaj mi je prinesel. Kako bom vesela, če mi prinesejo (bodo prinesli) mati jutri tudi novo pečo seboj. Prosim te, da mi prineseš nož (da bi mi prinesel, — prinesi mi). Kogar kača piči (— je k. pičila), ta se zvite vervi bojí. Rusinski: Koho had (gad) ukusiv (ukusil), toj i hlisti (gliste) se bojit. Trub.: Luk. XIV. 2.—4.: In J. odgovorí in pravi ... Oni pak omolčé. In on njega prime in ga ozdravi (namesto: J. je odgovoril in pravil (rekel) itd. „Praes. historicum“, za kateri čas smemo sedanji čas glagolov (doverš. in nedoverš.) rabiti.

V sledečih izglelih stoji glagol doverš. namesto ponavljavnega: Zrelo jabelko samo pade (nam.: pada, pflagt). Met. (Primérjaj temu: Solza pobožnemu ne pada na tla, v večnost puhti. Met.) — Bog že vé, kateri kozi rep krati (rog odbija). Met. — Roka roko umije. (Srb.: Ruka ruku umiva. — Vuk: pere). — Kdor počasi hodi, (lahko) daleč pride. (Srb. Vuk: Ko lagano ide, dalje će otići (bo prišel ali pa: kolakše ide, pridje (préd) dolazi (prihaja). — Konj ima štiri noge, pa se vendar (rad) spotakne. Poljski: Kon ma cztery nogi, a przecie, sie utknie (utyka); rus.: Konj na četyreh nogah, i tot spotikajetsje (navadno — po navadi, pflagt —). — Po tem takem bi smeli govoriti

tudi: Majhen piskric hitro skiplja. Kar se odlaga (odklada, odlaša), to se ne odpušča *). (Dalje sledi.)

Novičar iz mnogih krajev.

22. dan t. m. je bila preklicana prepoved, da iz našega cesarstva ne sme ne orožje ne streljivo v Moldavo in Valahijo; za vse druge dežele Turčije pa in Rusije ostane še veljavna. — Dohodki vsih cesarskih železnic so v letu 1853 znesli 13 mil. 791.041 fl., stroški pa 8 mil. 712.000 fl., tedaj so bili čisti dohodki 5 mil. 79.040 fl. — Na Dunaji so začeli zlo govoriti — ali je kaj resnice na ti govorici ali ne, se ne vé — da kakor je nehalo ministerstvo vojske in kmetijstva, imajo nehati tudi ministerstva pravosodja, dnarstva, kupčijstva in nauka, in na mesto razpušenih ministerstev imajo stopiti sredinske oblasti (Centralstellen); vse te oblasti bojo podredjene ministerstvu notrajnih oprav; tako ima vprihodnje le ministerstvo notranjih in ministerstvo vunanjih oprav biti. — V Peštu na Ogerskem ni kolera huda. Hujša pa je zima, tako da se je že dosto volkov priteplo do peštanske županije. — Novi deželni poglavar v Terstu fml. baron Mertens je že nastopil svoje opravila in 27. in 28. t. m. je prejemal poklone ondašnjih višjih oblastnij. — V Krimu počiva vojska in potihnili so topovi na obéh stranéh. Bitva 5. dan tega mesca je vse tako izdelala, da obojna stran začasno miruje; zedinjena armada pričakuje nove pripomoči od 60.000 vojakov, in potem še le bo napredovala vojsko. V tem pa, ko je na suhem mir bil, je strašen vihár med 14. in 15. t. m. razsajal po črnem morji, ki je po novicah iz Carigrada od 22. še le potihnil 19. t. m. tako, da so mogle barke z armado proti Krimu jadrati. Škoda, ki jo je veter angleškim in francoskim barkam napravil, je sila velika po nekterih novicah, ktere pravijo, da se jim je potopilo 60 bark, in med temi tudi nekatere vojne barke, „Presse“ pa piše, da škoda ni tako velika, kakor se je izperva mislilo; — resnica se bo — kakor v vsih vojskih homatijah — še le čez več časa zvedila. — V Parizu so s strelom, v Londonu pa z zvonjenjem po vsih cerkvah 23. t. m. praznovali zmago pred Sevastopoljem; al med te vesele glasove mešajo angleški časniki britko milovanje in ojestro tožbo, da ta zmaga je predrago plačana s kervjo toliklih junakov, ki so ondi smert storili. Strašna je mogla res biti, ker angleški vojskovodja sam pravi, da je že doživel dosta kervavih vojsk, pa takošne še nikdar; zemlja je bila vsa polna mertvih. — „Soldatenfr.“ popisuje ganljivo zadnje ure rusovskega admirala Kornilova, ki je 17. okt. v vojski na Almi junaško smert storil, ker se ni dal nikakor braniti, da bi se ne bil podal v tako očitno nevarnost življenja. „Branite Sevastopolj!“ je kričal že umirajoč, in ko so mu novico prinesli, da sovražnik le še z dvojimi topovi strela, je poslednjikrat izdihnil „hurrah!“ — in je umerl. — Cesar Napoleon napenja vse žile za vojsko zoper Ruse; oklicana je že posebna

*) Pregovori so modroznanstvo narodovo po skušnjah. Da stoji v mnogih pregovorih prihodnji čas staroslovenski doveršivnih glag., namesto tako imenovanega sed. č. glagolov ponavljalnih ali namesto pretekl. č., to je menda zato, ker skušnja uči, da se bo to, kar se je o enakih okoliščinah zgodilo še vselej, zgodilo tudi prihodnjič o enakih okoliščinah vselej ali vsaj mnogokrat, p.: vsaka ptica, kedar koli je vzletela še tako visoko — poslednjič je sedla nizko, — tedaj sede, t. j. bo sedla vselej tudi prihodnjič, kedar koli vzleti, ali že zdaj visoko letí (léta). Ker nam pa pravijo glagoli ponavlj. vedno ali vsaj „zaporedoma ponavljano“ djanje vsega trojega časa, zato je tudi prav: Kdor visoko léta, nizko pada. Prim. Vuk. posl. (namesto pade).

nabera prostovoljcev iz armade (10 mož iz vsake kompanije), ki bojo v Krim poslani (6000 jih bo); tudi za Moldavo in Valahijo ste določene dve divizije (20—22.000 mož), ki se bojo združile z armado Omerpašovo in nad rusovsko v Besarabijo šle. Potrebne dnarja za vojsko pa si omisliti, bote nek angleška in francoska vlada 1000 milijonov frankov na pósito vzele. — Časnik „Journ. de Frankf.“ zagotavlja, da zadnjič omenjeni dostavek, po katerim ste ss pruska in avstrijska vlada zedinile, se glasí takole: „Prusija se zavezuje, Avstriji tudi na pomoč biti, ako bi utegnili Rusi z vojsko zoper Turke v Moldavo in Valahijo priti.“ — Predsednik španskega ministerstva Espartero je stopil iz ministerstva. Ta izstop je prestrašil zmerno stranko, ker ž njim morajo odstopiti tudi vsi drugi ministri, on pa si je gotov, da ga bo kraljica spet za predsednika izvolila, ki si bo potem možé po svoji glavi za ministre izvolil.

Zastavica.

Čudna stvar sem — to ti že naprej povem, prijatelj in prijateljica! Dobro duhtaj, da me uganeš! Kar koli iščeš, najdeš pri meni. V moji hiši stanuje silo veliko gostov, in skor bi smel reči, da celi svet. Vendar pri vsi ti obilnosti je vse v najlepšem redu, ker red je vseskoz poglavitno vodilo mojega gospodarstva. Pri vsi ti redoljubnosti pa sem vendar velik prekucun, ki me bi ga bili že davnej ob glavo djali, če bi mogli, zakaj hudobija gré pri meni pred poštenostjo, laž pred resnico, neumnost pred pametjo, napuh pred ponižnostjo itd. Od druge strani pa vendar nisem prijatelj prekucunov, ker meni gré mir veliko veliko pred vojsko. Tudi na posvetno čast in imenitnost jez ne gledam; pri meni je o tem vse narobe: berač hodi pred bogatinom, kmet pred kraljem, mežnar pred papežem itd. Čeravno sem nezmerno bogat, ker pri meni najdeš milijon tako lahko kakor krajcar pri sebi, in čeravno sem učen, da vsaki dan me hodijo tudi učeni možje za svet popraševati, sem vendar pohleven, da se pečam z vsakim človekom, kdor se le z menoj hoče. Le to pa moram, ker sem odkritoserčna stvar, sam od sebe reči, da me marsikdo zna za pravega zarobljenca imeti, ker tiste prilizljenosti se nikakor ne morem privaditi, da bi ženstvu prednost dajal pred moštvo in da gospéj in gospodični, če še tako zali in ljubeznjivi, bi sedež ponujal pred babo, če je tudi stara in gerda. Kar je pa pri meni še naj bolj čudno, je to, da dete je pred materjo prišlo na svet in — da ti z eno besedo povém — pri meni je vés narobe svet: konec je pred začetkom; zato me skušajo ljudje zmiraj zboljšati, pa popolnoma me ne bojo nikoli, sem že take nature. — Povej mi, prijatelj zdej: kdo sem?

Prest. J. Dernač.

Milodari.

Za pogorelce Podhoščane:

Neimenovan duhovnik 1 fl. — Iz Dolenskega „Mat. p. 6. v. 3.“ 2 fl.

Za pogorelce na Bločicah:

Iz Dolenskega „Mat. p. 6. v. 3.“ 2 fl.

Stan kursa na Dunaji 30. novembra 1854.

Obligacije	5 %	82 ¹ / ₂ fl.	Esterhaz. srečke po 40 fl.	87 ¹ / ₄ fl.
državnega	4 ¹ / ₂ %	72 ³ / ₈ „	Windišgrac. „	20 „ 30 „
dolga	4 %	64 „	Waldstein. „	20 „ 29 ³ / ₄ „
	3 %	49 ¹ / ₄ „	Keglevičeve „	10 „ 11 ¹ / ₄ „
	2 ¹ / ₂ %	41 ¹ / ₄ „	Cesarski cekini.	5 fl. 56
Oblig. 5% od leta 1851 B	93	„	Napoleon dor (20 frankov)	9 fl. 56
Oblig. zemljiš. odkupa 5%	74 ¹ / ₂ „	„	Suverendor	17 fl. 20
Zajem od leta 1834	229 ¹ / ₂ „	„	Ruski imperial	10 fl. 14
„ „ 1839	129 „	„	Pruski Fridrihsdor	10 fl. 30
„ z loterijo od leta 1854	97 fl.	„	Angleški suverendor	12 fl. 30
„ národní od leta 1854	86 ⁵ / ₈ „	„	Nadavk (agio) srebra:	
			na 100 fl.	27 ³ / ₄ fl.

Loterijske srečke:

V Terstu 25. novembra 1854: 42. 29. 74. 80. 24.

Prihodnje srečkanje v Terstu bo 6. decembra.

na Dunaju } 29. novembra 1854: 64. 49. 71. 82. 42.

v Gradcu } 86. 41. 33. 77. 5.

Prihodnje srečkanje bo na Dunaju in v Gradcu 13. decembra 1854.

rečice še komaj v 6. stoletji svoje imena dobile, kadar, kakor zgodovinarji terdijo, so Slovenci pervokrat v te pokrajine prišli. Povsod, kamor so Slovani se nanovo naselili, so prekerstili imena rek. Kdo pozna več Angros-a in Bangrosa? Kdo Hypanisa? Nobeden Slovan, razun učenih. Imena niso bile domače, zato je stare prekerstil, perve v Moravi, izhodno in zapadno, drugo v Bug (od staroslov. buga, sanskr. bangha, litv. bangis, nemški Woge, lat. unda, zato imena Buggion in Undinus na rimskih kamnih).

Zares smešna je na svetu! Za celtišino Norikov niso dozdejni zgodovinarji drugih dokazov na svetlo spravili, kakor nekoliko besed, ktere tudi mi imamo; — tudi pozitivnih dokumentov iz klasikarjev nemorejo navajati, ker nobeden razun Zosima, kteri Noričane in Rete zapopada pod imenom „keltiških legionov“, — kar pa je slab dokaz, ker vemo, da Reti so bili etrursko pleme, in da je to samo rimsko politiško, ne pa narodno poznamljanje bilo. Vendar vkljub toliko jezikoslovskih, mitologičnih in pozitivnih klasičnih dokazov imamo še dvojivce, kteri ne znajo ne na levo ne na pravo! V nekem drugem članku bomo stopili z drugimi dokazi na svetlo, — podali se bomo namreč v tabor svojih nasprotnikov po orožje, ter bomo prispedobili razne keltiške starine, kakor so se nam ohranile v pismu in podobi v spomenikih metaliških in zemeljskih, da bodo vidili kakošno vlastovitost imajo keltiške, in kakšne slovenske starine. (Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Tudi, kedar pripovedujemo, kako se godi večkratno djanje za djanjem vsakikrat posebej — hip za hipom — smemo govoriti z glagoli doveršivnimi namesto s ponavljavnimi; p.: Martin vsak dan zgodaj vstane, potem se hitro umije, obleče, živini položi pa berž na delo (včasih gerški *αοριστ* nam.: — vstaja, potem se hitro umiva, oblači, živini polaga (poklada) itd. Tako govorimo radi (pa ni, da bi morali) zlasti, kedar je v stavku ktera izmed letéh besed: vsak, vsakikrat, rad, lahko, težko, vselej; kedar je pa v stavku ktera izmed besed: zmiraj, vedno, to je, vjedno, in einem fort, neprenehoma, čedalje bolj, dan za dnevom itd., ki nam kažejo, da djanje vedno terpi ali se ponavlja, ondaj moramo rabiti glagole nedoverš.; pa tudi, če ni ravno nobene izmed teh (zadnjih) besed, ako se ponavlja djanje redoma, neprenehoma, ob svojem času; p.: Dalm. ps. 147 (146): On (Bog) ozdravlja in obežuje njih bolezen; On — povzdiguje — revne. On daje mir, — On pošilja svoje besedo na zemljo itd.

Ti izgledi z vsemi poprejšnimi vred so menda dopovedali častitljivim bravcom, kedaj smemo doveršivne, kedaj moramo nedoverš. glag. rabiti. Vidi se, da rabimo določni naklon sed. č. (zakaj le od tega se menimo) zlasti v pogojnem govoru, kedar bi morali rabiti tako imenovani pogojni naklon sed. č. (— bi vzdignil, — da bi prinesel *), — latinski ali nemški futur. exact. kftvg. Z., gerški *αορ. I. II. conj.*, ali latinski futur. periphrast. (hočem, volja me je), ali I. deležje preteklega časa (padši, nam.: ako pa-

deš, ako boš padel. Mat. 4. 9. part. *αορ. II.*), ali pa pravi prihodnji čas. Kedar je bila taka, ondaj so govorili tudi Staroslovenci z določn. naklonom sed. č. glagolov doveršivnih, to jim je bil pa prihodnji čas. (Beri tudi Mat. 6. 14.; Mat. 23. 12.; Jan. 16. 67 itd. itd.) Po vsi pravici smemo tedaj terditi, da je ostal kakor severnim Slovanom popolnoma vsaj v takih primerih tudi nam starosl. prihodnji čas *), čeravno je naš sicer tako prebrisani Kopitar to tajil. V takih in drugačnih, poprej naštetim podobnih stavkih rabimo še in smemo tedaj rabiti določn. n. sed. č. glagolov dovrš. tudi mi, zato ker ondajni pravi sed. čas. Rabimo tedaj glag. doverš. — namesto krivo za pravi sed. čas — rajši za prihodnj. č., bolj pogostoma, zlasti, kedar ni dvoumja. Vidili smo, da tisti, ki pravi, da kupi, da povabi itd., zato še ni res kupil, povabil itd., da ga je včasih le volja, da le hoče. Kdor hoče tedaj govoriti od pravega sedanjega časa, ne sme govoriti od volje. Jako jako se moti, kdor misli, da bo sebe ali družega res priporočal (z vspehom), ako bo govoril z doveršivnim glag.: „priporočim za to delo sebe pa brata svojega“. Kedar česa prosimo, imamo tudi voljo zares izprositi, pa vendar ne govori nihče: zaprosim ali izprosim, posoditi mi nož. Ali hočeš to hruško? Prosim (ne: zaprosim, dasi je djanje enkratno, kakor če rečem napčno: priporočim se). — Kdor pa govori prosim, moral bi dosledno govoriti tudi: priporočam se, vabim, on pravi (velí, poveda..., ne: reče ali celó izreče (!), pové) itd.

Če nam se ne zdí smešno „prositi“, zakaj bi se nam zdelo smešno priporočati se, vabiti itd. Če se ni zdelo smešno prededom našim, če se ne zdí vsemu drugemu svetu slovanskemu, zakaj bi se zdelo nam? Preserčni, najbližji bratje Slovenci ogerski, kaj pravite vi na tak prigovor? — Tako ni lepo? — Komur ni oblika „—am“, „—ujem“ lepa sama na sebi, tisti mora tudi na vpraš.: kaj delaš? odgovarjati: priporočim mu brata svojega, zahvalim se mu za prejete dobrote itd. — Verjemite mi, da nam je le navada ali razvada kriva. „Consuetudo altera natura“ — „navada ima železno srajco“. Kos, ki mu žvižga orglarček vedno pesem od preljub'ga Augustina, pozabi na zadoje popolnoma, kako mu je prepeval ded, kako oče pa mati. Tega pa ni kriv kljun, ampak orglar. (Konec sledi.)

*) Poglavni časi — po naših razumkih — so le trije: pretekli, sedanji, prihodnji. Toraj naj se imena nihče prehudo ne derži, in ne čudi, če je v katerem jeziku prihodnji, v katerem drugem pa sedanji ali pretekli čas o tisti pomembi. Nihče pa ne ljubi sedanjega časa menda tako kakor nemški novičarji. „Dem „Ll.“ geht die Nachricht zu, — die W. Z. erhält die N.; — pa je že natisnjena ta „Nachricht“; tedaj „Ll.“ je dobil, prejel novico, ne pa: dobí, prejme. Tistim Slovanom, kteri znajo latinski, ali gerški, svetujem, da bi včasih mislili po latinski, po gerški, — pa bo slovenščina bolja; p.: v Jan. 8. 52., piše Ess.: Nun sehen (erkennen) wir es ja, dass du — besessen bist. Kuzm. (po gerškem): zdaj smo spoznali, (*ἐγνώκαμεν*). Tako nahajam — (sem našel) tudi v več listih apost. poslovenjeno: Ess. — ich sende Timotheus zu euch; Kuzm.: poslal sem *ἐπεμψα*. Tudi Latinci so nekđaj v listih ali pismih tako pisali, ako je bilo djanje preteklo, preden je dobil uni pismo v roke. Kedar hočemo pa govoriti z obliko sedanjega časa, ali če se djanje po pameti ravno zdaj godí, tačas moramo rabiti glagole nedoveršivne. Ali kako težko je včasih pogoditi prestavljavcu pravo izvirno misel, to nam priča: ich sende v Mat. 23. 34. Ostrom. pa Saz. En.: sljû, sljû. Trubar pošilem, t. j. pošiljam. (Ne rečem, da si ni Trub. tukaj djanja ponavljane misli.) Sv. pismo Ostrož., posljà, neko drugo 16. stol.: posle (bolg.), neko drugo spet sljû kakor Ostrom.; — v Jan.: XX. 21. „(wie mich der Vater gesandt hat), so sende ich euch“, imajo pa vse štiri sv. p. starosl. glagole nedoverš.: sljû ali pa posylaju: Ostrom.: „posylaju“.

*) Mat. XXXIII. 12.: Wer sich selbst erhöhet itd. Kuzm.: Kdor se sam zviši (kdor se bo zvišal — *ὕψώσει*, — Česki: Kdizby — sam se povišoval. Ravno tako prav bi pa stal na tem mestu po znani svoji lastnosti glag. ponavlj.: Kdor se povikšuje itd. Pis.

nje; če ima govedo več blata po stegnih, bolj zdravo je, mislijo! To so važniše napake, ki se godé pri živinoreji in ki pokvarjajo domače blago, ki bi bilo v marljivih rokah dobro in tako dobro morebiti kakor ptuje. (Dalje sledí.)

Starozgodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Na koncu tega članka naj nam dobrovoljni čitatelji še dovolijo malo modrovanja.

Zemlja še je povsod ohranila spominke na bilost starih narodov. Tako spominjajo veliki grebovi v Italii na nekdanjost Etruskov, — v dnešnji Rusii velike mogile, „kurgani“ imenovane, na bivanje Skitov, — visoki griči, „belhi“ imenovani, v Galii na stanovanje Galov ali Keltov. Je li v Noriku megla popila vse te spominke? Da bi bili Rimljani vse prve gališke stanovnike pokončali, tega nemore nikdo dokazati, marveč vsi zgodovinarji terdijo o galiških božanstvih, rodovinah itd. Ti ostanjki so torej se mogli ohraniti do 6. stoletja po Kristovem rojstvu, če že drugod ne, saj po gorah. Gore so zveste ohraniteljke starih rodov in šeg. Tako so kalidonske gore še ohranile keltiške plemena, pirenejske iberške, in jaruge starega Hema tračiške. Norikum, bogme! ni ravna zemlja, ampak njegove gore so prikladne za zavetje starih narodov. Pokažite nam ostanjke starih Galov! Celó visoke solnogradske tore nič ne skrivajo gališkega življa, marveč dosti reči opominja na slovenski, kakor ostroumni zgodovinoslovec Koch-Sternfeld pričuje.

Skušnja nas uči, da, kjer novi rod s starim se zmeša, nov jezik se rodi. Tako nahajamo romonški jezik v Švajci in na Turoljskem retsko-latinsko-nemško zmes; tako furlanskega, tako rumunškega v Valahii in Moldavi. Kje se kaj takošnega nahaja v Noriku? Ali je prišelec Slovenec vse ostanjke starih življev pokončal? Od tega nam zgodovinarji unega časa nič ne razodevajo. Ali so morda prišenci Slovenci poslovenili gališke ostanjke sistematično kakor Nemci stare Pruse in polabske Slovane? Tudi o tem ni nikakošnega sledú.

Bi morebiti kdo utegnul reči: germanski rodovi, kateri so od leta 400—600 po Noriku razsajali, so gališke plemena seboj vlekli v Italijo, v Hispanijo, v Afriko in Bog vé kam še, in Slovenci so vso zemljo prazno našli. Kdo si upa takošno terdenje z dokazi podpirati? Pred kritičnim zgodovinoslovjem ne bo obveljalo mnenje, da so germanski narodi živeli v Noriku *), kakor omikavno (kulturno) ljudstvo. Zato tudi ni nikakošnega spomina na njihovo bivanje na Štajarskem, Kranjskem in Koroškem. Sedanji Nemci frankovskega in bavarskega plemena so nas že tukej našli, in nas v dnešnje meje spravili.

(Konec sledí.)

*) Razun dnešnje provincije doljne in gornje Austrije. Kdo nam bode enkrat spisal kritiško zgodovino tako zvane „Völkerwanderung“. Nemci so že vse dóbe svoje domovinske historije osvetili, ali te se nobeden noče lotiti. Res ima žalostne partije; ali ne bojte se jezeroletni sosedi Nemci našega oponašanja! Naj počiva divjost unih vékov pod globokimi gomilami. Ljubimo se sedaj in koristimo eden drugemu v veku človečljivosti! Božja previdnost nas je ozko združila; kdo more zoper njo? Pis.

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Konec.)

Pričal — pa menda tudi izpričal sem s pošteniimi veljavnimi pričami, kako je bilo nekdanj, kako lepo po starem je zastran rabe glagolov nedoveršivnih pri vseh bratih naših po kervi še vse, kako lepo po starem je veliko veliko tudi pri nas še dandanašnji. Poderli so se vsi 4 stebri (posljû, odpušču, — sljû, predajû), ki so nosili na sebi nasprotno misel. Poderlo se je tedaj tudi tisto pravilo od nasebnosti in od doveršenosti djanja, zato ker se je opiralo na krivo, poderto misel.

Nasprotna spisa pa menda nista tudi med seboj edinih misli; po prvem bi se moralo (vsaj dosledno) govoriti: postava ukaže, zapové, prepové; — po drugem pa prav po staroslovenski, tedaj tudi po misli gospoda C—e in po moji: „postava ukazuje, zapoveduje, prepoveduje, kdo gré (sem)? oče grejo“ itd. Drugega gosp. nasprotnika je zapeljalo menda le prehudo modrovanje, to je, premodroznausko presojevanje djanja in besede „vabiti“ itd. Da nam oznanjujejo glagoli doverš. včasih tudi voljo, to je pogodil; ali to ni (kakor vemo) pravi sed. čas. Tudi mu jo mora vsak poterčiti (kakor sem mu jo že jaz), da smemo od djanja, ki je po pameti res že minilo, tudi s pretekl. časom govoriti. To sem svetoval tudi jaz že lani v „Bčeli“, p.: „Nev. je prinesel (dobil) novico, bringt, erhält“. — Močno se toraj nadjam, da bo ta gospod, premislivši dobro vse, prevergel misel svojo ljubi slovenščini na veliko korist, sebi pa na veliko čast. Vozka vozka vodica naji loči.

Res je, da se (po prigovoru v 69. listu „Navie“) lahko zgodi, da kdo pošilja, pa ne pošlje; kupuje, pa ne kupi, prisega pa ne priseže itd. — ali ravno tako resnično je, da je tisti, ki kupuje, pošilja, prisega itd., že večkrat, kupil, poslal, prisegel, — da morebiti ravno zdaj kupuje, pošilja ali pa prisega in da bo nemara še večkrat kupil, poslal itd. Premišljamo besede Dalm. v ps. 147 (146): On (Bog) ozdravlja, — obežuje (rane), — pošilja svojo besedo itd. Bo li kdo rekel, da pošilja, pa ne pošlje; da ozdravlja, pa ne ozdravi itd.? Res, da bi bilo prav po slovenski rečeno: „ta zdravnik vsakega ozdravi (more, lahko, kann), mene pa že dolgo ozdravlja, pa me ne ozdravi“ (ne more ozdraviti); „že dolgo pošilja, pa ne pošlje“ (ne more ali noče) poslati itd. Ali kdor je razumel dobro nauk od rabe glagolov doveršivnih in nedoveršivnih, da so nedoveršivni dvoji: terpežni in ponavljavni, — da morajo zadnji dvoji včasih (kakor v zgornjih izgledih) dvojo službo opravljati: terpežni pripovedovati djanje terpeče in večkratno, ponavljavni večkratno in terpeče (enkratno) djanje; — na kratko: kdor je razumel, da nam pravijo ravno tisti glagoli nedoveršivni (p.: spim, pijem, delam) zdaj djanje terpeče (ich schlafe, ..), zdaj ponavljano (česki: spávam itd.): tisti si bo znani prigovor lahko razložil sam. Če vstane kedaj kak slovensk šegavec (humorist), ki bo rad pregrizoval besede, v glagolih slovenskih najde (bo našel) obilen vir šegavosti in šale. Če mi kdo pravi, „da zdaj pri očetu spi, lahko mu rečem: kako spiš, ko se z menoj méniš?“ Če mi kdo reče, „da je spal 6 tednov pri stricu, lahko mu rečem: oj zaspanè! — drugi kralj Matjaš!“ —

Kdor je spoznal dobro vse lastnosti glagola slovenskega, tisti bo dognal tudi lahko: zakaj smemo po drugih naklonih (razvun določn. naklona sed. č.) ne la

glagole veršivne (djanske), ampak tudi doveršivne rabiti; spoznal bo tudi, da prepoveduje Slovenec včasih bolje z glagolom veršivnim kot z doveršivnim; p.: „ne kradi, ne ubijaj“ (nam.: ne ubij nobenkrat).

S tem pa nočem nikomur velevati, da mora govor svoj kar na vrat na nos spremeniti, ravno zato ne, ker vem, da ima vsaka navada železno srajco. Počasi se pa tudi daleč pride. Naj me toraj nihče za prenapetega ne šteje. Z veseljem ugledujem, da prve besede moje niso bile bob v steno. — Bistra mladina slovenska, v tebe upam!

Slovanski popotnik.

* „Šolski prijatelj“ se bode z novim letom nekoliko premenil. Razun šolskih reči in zadev družtvinih sv. Mohora bo donášal tudi lepoznavske reči mnozega zapopadka; izhajal bo pa vsaki mesec le enkrat na 2, ako se pa oglasi več naročnikov, na 3 póláh. Za družbinike sv. Mohora bo veljal zanaprej 1 fl. sr. — za druge (nedružtvinike) pa 2 fl. 12 kr. na leto.

* Ravnateljstvo gospodarskega društva horv. slav., v kterega področje za sadaj tudi narodni muzej spada, izvolilo je začasno do velikega zborá na mesto umerlega gosp. Rakovca gosp. dr. Praunsperger-a za tajnika društva, ki bo tudi „gosp. novine“ vredoval, za tem pa njega in gosp. majora Mh. Sabljava za čuvarja nar. muzeja. Spet v dobrih rokah je vse. (Nev.)

* Starášina vsih katoliških duhovnov v našem cesarstvu in morebiti v vsi Evropi je tačas veliki škof armenski rimskokatol. cerkve v Levovu (Lemberg) g. Sam. Štefanovič, ki, sedaj 104 let star, še zmiraj mašuje.

* „Serbski Dnevnik“, ki izhaja v Novem Sadu, smé zopet v Serbijo. kjer je bil poslednji čas prepovedan.

* Živa, časopis prirodničky (natora, časnik natoroznansk), kteremu sta vrednika prof. dr. Jan. Purkyně in Jan. Krejči, in ki izhaja v Pragi že drugo leto, radostno naznanja nastop 3. tečaja, ker se nadja, da domorodci bojo, kakor dozday, verlo podpirali ta natoroznanski časopis, kterega se je izperva natiskovalo 1200, sedaj pa že 2000. — Lepo znamenje napredvajoče omike je, kjer se na vse strani koristno natoroznanstvo širi med narodom.

* Zvezek 3. „Časopisa muzea českeho“ je ne davnej prišel na svetlo.

* „Za božjo voljo! kako je to, da nemore človek za drage dnarje lojenih sveč v Zagrebu dobiti!“ — je neka gospa uprašala svečarja. „Ne čudite se temu gospa! ali ne veste, da so Francozi in Turki ves loj za razsvetljenje na slavo pada Sevastopolja pokupili“ (Nev.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Celovca. Govori se, da se bo pokorivna delavnišnica (Zwangsarbeitshaus) tudi tukaj napravila, ker je pred 2 letoma umerli mestnján Ferd. Kaufmann celo svoje premoženje v ta namen oporočil.

Iz Štajerskega naznanja časnik kmet. družbe, da, kakor letos, se bo tudi prihodnje leto na god presv. cesarja, 18. augusta, 100 daril naj pridnišim poslom podelilo; vsako tako darilo znaša 20 fl. Kdor misli, da je vreden tacega darila, naj s prošnjim pismom, ki mora podpisano biti od gospodarja poslovega, ondašnjega fajmoštra in župana, se oberne poslednji čas do konca prihodnjega mesca na predstojnika kmetijske podružnice tiste okolice, v kateri za posla služi.

Iz Lutomera 8. dec. H. Spet približava se konec leta; zato naj mi bode pripuščeno ozreti se po njem: kakovo je bilo.

Od sprotaletja (pomladi) že je bilo v naši okolici za poljodelstvo in za naše vinograde osobito prikladno vreme. Čversto in lahko zamogli smo doganjati svoje zemljiščne opravila in le po redkem nas je kako neprilčno vreme mudilo. Perva kop v vinogradih bila je zarad perhke zemlje po zbilni zimilehka, in z manjšimi kakor navadnimi stroški opravljena. Bili smo zato veseli, da letos nam bode vinska terta dolgoletne rane izlečila (zachelila). Pa potegnil je drug veter: Že ob tertni rezi omuzavale so se očesa z rozg, ter se namerjavala je slaba tergatev. Čversto pognalo je letos rožje, posebno v bolj obdelanih toriščih; pokazalo še se nekaj grozdja, al popoprej mokrih in merzlih poletjih in jesenih slabe in omamljene terte so že pokazano grozdice jele skrivati. Pripomogla je še k temu na zahodni strani naše okolice toča — s pridružitvóm smoda in pikca *). Tergatev bila je letos raneja ko navadno, pa tudi pičla. Kjer se je druge leta po polovnjakih štelo, še letos na pinte ni bilo kaj računati. Cena letošnjega vina lutomerske okolice bila je spervega po 110—125 fl. štertínjak (to je 400 pintov ali bokalov); po okusu sladko, boljše ko lani, močno, pa v toplem vremenu natergano postalo je že nekoliko rezno. Znamenit je letos njega prijetni cvet (duh ali aroma).

Odkar je ogerska mejna zabrana odстранjena, nas Madžari marljivo s svojim vinom previdjajo. — Sadje nas je letos celo zapustilo; silne gosence so nam cvetje z listjem požerle, in veliko čuda, da še je drevje živo ostalo. — V žetvi so režení klasi le slabo donášali, na več krajih komaj da so dobili nečisto seme. Pšenica in ječmen bila sta po srednem, oves lep, prosa zdatne, fižol in vse sočivje še po volji, posebno lepo pa so se skazale tikve (buče) in pa koruza; krompir je bil lepši in zdravši, zelje in repa pa slaba, da si moramo od drugih krajev — Ptuja — dovažati. Ajdo — veliki kos živéža našega ljudstva — nam je preobilén mraz (slana) bil podrezal, da že sadaj drevenka (40 p.) po 3—4 fl. srebra velja. Svinska zabel kaže sploh dražejša postajati, ker ni ga zernja, ne želoda, ne sadja; vendar se dosihmal sloke svinje še po pravi ceni dobivajo. — Drugi-krat kaj več.

Iz Dobrove poleg Ljubljane. A. P. — Tudi iz naše tihe dolinice naj kaj v „Novice“ povemo. — Letina je bila pri nas, kakor drugod, zavoljo prehude slane le srednja; vendar pa se je nam sočivje še precej dobro obneslo, — posebno pa korenje in repa. Tudi „veliko korenje“ smo pri nas poskusili. Vsejali smo ga z domačim korenjem vred na ravno tisto njivo, tedaj enako pognojeno in obdelano; le toliko smo mu poboljšali, da smo samega, — domačega pa med drugo žito sejali. „Veliko korenje“ je zrastle daljše od domačega, vendar debelše in boljše ni nič bilo, in tedaj domačega korenja še dozday ni prekosilo. — Slišal sem tudi unidan nektere naših kmetovavcov se od ajde pomenkovati, kateri so uganjevali: kako bi kaj bilo, če bi zanaprej ajdo dvakrat sejali, spomladi in na jesen? — Djal sem, da bi bilo tudi to nevarno, in da bi se težko splačalo ali pa celó v škodo šlo, — toda odgovorili so mi, da se jim ajdov kruh in ajdovi politi žganci še nekako naj bolje priležejo **) itd. Tudi tur-

*) Rozgna bolezen, kolikor se je je pri nas pokazalo, se je le malo kde, morda na kakih brajdah, nahajala. Pis.

**) Res je, — pa če bi le tako negotovi ne bili! Slana se že več let bolj pogostoma primirja, kakor nekday. Dozdeva se nam, da je podnebje ene leta vse drugačno, kakor je včasih bilo. Kakošne zime, koliko snega smo kadaj imeli in kako dolgo — zdaj so nekako vse drugačne letine. Ali ni res? Od tod menda tudi mnoge bolezni krompirja, terte in drugih sadežev. V tacih okoljšinah ne smemo preterdovratni biti in se nekoliko ravnati po času, kteremu zapovedovati ne moremo, kakošen naj bode! Vred.